

België

1. Inleiding

In oktober 1795 werden de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsdom Luik bij Frankrijk ingelijfd en werd het Franse strafrecht en strafprocesrecht van toepassing in de provincies die na de onafhankelijkheidsverklaring in 1830 de Belgische Staat zouden vormen. Vanaf oktober 1795 tot de val van Napoléon in 1814 gold in deze provincies derhalve de *Code Pénal* van 1791. In 1811 werd deze vervangen door de *Code Pénal* van 1810 en door de *Code d'instruction criminelle* van 1808.

Hoewel de aansluiting bij Frankrijk slechts een kleine twintig jaar duurde en België na de tijdelijke vereniging met de Noordelijke Nederlanden in 1830 een onafhankelijke staat werd, heeft de kortstondige inlijving bij Frankrijk tot op de dag van vandaag het Belgische strafrecht en strafprocesrecht ingrijpend beïnvloed.¹ Ondanks de bepaling van artikel 139 van de Grondwet van 1831 dat 'binnen de kortst mogelijke tijd' de herziening van het materiële en formele strafrecht geregeld moest worden, is daaraan maar ten dele tegemoet gekomen. De Franse *Code d'instruction criminelle* van 1808 is met de nodige amenderingen nog steeds van kracht terwijl het uit 1867 daterende huidige Strafwetboek in velerlei opzicht een voortzetting is van de Franse *Code Pénal* van 1810. Recente initiatieven om beide wetboeken te vervangen door meer eigentijdse codificaties hebben tot nu toe slechts geresulteerd in een ontwerp tekst voor een nieuw Wetboek van Strafvordering van 1974 en in een Voorontwerp van Strafwetboek van 1985, die beide niet verder in behandeling zijn genomen. In 1999 verscheen een nieuw ontwerp voor een Wetboek van Strafvordering, dat met de nodige aanpassingen in oktober 2002 als wetsvoorstel aan het parlement is aangeboden.²

Dit betekent niet dat het huidige Belgische strafrecht en strafprocesrecht een exacte kopie is van het Franse. Vooral als gevolg van de uitkomsten en

---

¹ Naar de heersende opvattingen in België maakte België slechts van 1815-1830 deel uit van het koninkrijk der Nederlanden. In Nederland wordt daarentegen als criterium voor de Belgische onafhankelijkheid ook wel het Afscheidingsverdrag van 1839 gehanteerd.

² Voorontwerp van Wetboek van Strafprocesrecht, opgesteld door de Commissie strafprocesrecht, Kamer 4^e zitting van de 50^e zittingsperiode, 2001-2002, Doc. 50 2043/001.

aanbevelingen van parlementaire onderzoeken naar schandalen met betrekking tot mensenhandel, de 'Bende van Nijvel', de zaak 'Dutroux- Nihoul' en geruchtmakende corruptiezaken zoals die van 'Uniop' en 'Agusta-Dassault' is het strafprocesrecht, vooruitlopend op een totale hervorming, de laatste jaren op essentiële onderdelen ingrijpend gewijzigd, met name met betrekking tot het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk vooronderzoek, de organisatie van het openbaar ministerie en van de politie, de voorlopige hechtenis en de rechtspleging bij het hof van assisen.³

Het uit 1867 daterende Strafwetboek vertoont nog veel overeenkomsten met de Franse *Code Pénal* van 1810. Zo worden tot op de dag van vandaag de strafbare feiten onderverdeeld in misdaden (*crimes*), wanbedrijven (*délits*) en overtredingen (*contraventions*). Als verzamelbegrip voor deze strafbare feiten wordt de term misdrijven (*infractions*) gebezigd. Het op deze driedeling afgestemde sanctiestelsel met criminele straffen voor de misdaden, correctionele straffen voor de wanbedrijven en politiestraffen voor de overtredingen is een directe voortzetting van het sanctiestelsel van de *Code Pénal* van 1810. Evenals in Frankrijk was en is dit onderscheid in beginsel bepalend voor de vraag van de absolute competentie en voor de strafsoort, strafmaat en strafmodaliteit.

Misdaden worden berecht door een, na de afschaffing in 1814, in 1831 in ere herstelde juryrechtbank (het assisenhof), dat behalve uit 3 beroepsrechters niet zoals in Frankrijk uit een jury van negen maar van twaalf gezworenen bestaat.

De wanbedrijven worden berecht door correctionele rechtbanken. Tot 1985 bestonden deze evenals in Frankrijk als regel uit drie beroepsrechters en bij uitzondering uit een enkele rechter. Sedert 1985 is het omgekeerde principe van toepassing en worden wanbedrijven in beginsel door een enkelvoudige kamer berecht, tenzij er sprake is van een van de wettelijke gronden die een berechting door drie rechters voorschrijven. Dit is onder meer het geval:

- bij misdrijven tegen de orde der familie en de openbare zedelijkheid;

---

³ Zie: met name de Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek (Wet Franchimont), Belgisch Staatsblad (B.S.) 2 april 1998; Wet van 22 december 1998 betreffende de verticale integratie van het openbaar ministerie, het federaal parket en de raad van procureurs des Konings, B.S. 10 februari 1999; Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, B.S. 5 januari 1999; Wet van 30 juni 2000 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, van artikel 27 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis en van het artikel 837 van het Gerechtelijk Wetboek, teneinde de rechtspleging voor het hof van assisen te stroomlijnen, B.S.17 maart 2001.

- bij de behandeling van het hoger beroep tegen vonnissen gewezen door de politierechtbank;
- wanneer het openbaar ministerie dit uitdrukkelijk in de dagvaarding vermeldt; of,
- wanneer de beklaagde gebruik maakt van zijn recht daarom in bepaalde gevallen te verzoeken.⁴

Overtredingen vallen onder de competentie van de alleensprekende politierechtbank.

Dit systeem, waarbij de absolute competentie wordt bepaald door de kwalificatie van een strafbaar feit als misdad, wanbedrijf of overtreding, heeft sterk aan betekenis ingeboet door de ruime mogelijkheden die de wetgever sedert 1867 heeft gecreëerd om misdaden door de correctionele rechtbanken en wanbedrijven door de politierechtbank te laten berechten. Anders dan in Frankrijk, waar deze correctionalisering van misdaden en contraventionalisering van wanbedrijven zich buiten de wet om hebben ontwikkeld, berusten zij in België wel op een uitdrukkelijke wettelijke basis. Op grond immers van de Wet op de verzachtende omstandigheden van 1867 kan het onderzoeksgerecht⁵ of het openbaar ministerie wanneer het van oordeel is dat er sprake is van verzachtende omstandigheden of strafverminderende verschooningsgronden die een lagere straf rechtvaardigen dan wettelijk is voorgeschreven, een misdad in plaats van bij het assisenhof bij de correctionele rechtbank en een wanbedrijf bij de politierechtbank aanbrengen. Dit heeft aanzienlijke consequenties voor de straftoemeting, aangezien de straffen die de correctionele rechtbanken kunnen opleggen veel lager zijn dan die welke de assisenhoven kunnen opleggen. *Mutatis mutandis* geldt ditzelfde voor de straffen die de politierechtbank ter beschikking staan. Oorspronkelijk was deze correctionalisering en contraventionalisering slechts voor een beperkt aantal misdaden en wanbedrijven mogelijk. In de loop der jaren is de regeling steeds meer versoepeld zodat - op enkele uitdrukkelijk in de wet genoemde uitzonderingen na - nu vrijwel alle misdaden en wanbedrijven

---

⁴ Artt. 91-92 Gerechtelijk Wetboek.

⁵ De onderzoeksgerechten worden gevormd door de kamers van de rechtbank in eerste aanleg (Raadkamer) en van het hof van beroep (Kamer van inbeschuldigingstelling). Deze onderzoeksgerechten oefenen bepaalde functies uit in het kader van het gerechtelijk vooronderzoek en beslissen onder meer over de afsluiting van het gerechtelijk vooronderzoek en de verwijzing van de zaak naar het vonnisgerecht. De verwijzing van een strafzaak naar het Hof van Assisen verloopt altijd via de Kamer van inbeschuldigingstelling.

voor correctionalisering, resp. conventionalisering in aanmerking kunnen komen.⁶

Evenals in Frankrijk wordt de vraag of een misdrijf moet worden gekwalificeerd als misdaad, wanbedrijf of overtreding bepaald door de straf die op het feit is gesteld.⁷ Uitgaande van deze driedeling onderscheidt het Strafwetboek de hoofdstraffen in criminele straffen (*peines criminelles*), correctionele straffen (*peines correctionnelles*) en politiestraffen (*peines contraventionnelles*).

De criminele straffen kennen nog de traditionele onderverdeling in straffen bestemd voor commune en voor politieke misdaden. Op commune misdaden staat als hoofdstraf opsluiting (*réclusion criminelle*), politieke misdaden (zoals misdaden gericht tegen de inwendige of uitwendige veiligheid van de staat) kunnen worden bestraft met een vrijheidsstraf die – ofschoon in de praktijk zelden meer toegepast en in zijn tenuitvoerlegging niet meer verschillend van de opsluiting - nog steeds wordt aangeduid met de term hechtenis (*détention criminelle*). Beide criminele straffen kunnen zowel levenslang als tijdelijk zijn. De duur van de tijdelijke criminele straf kan nooit lager zijn dan vijf jaar en nooit hoger dan dertig jaar (artt. 9-11 Sw). Ziet het assisenhof redenen om een straf op te leggen beneden het wettelijk voorgeschreven minimum dan biedt de wet de mogelijkheid om in plaats van de opsluiting of hechtenisstraf een gevangenisstraf op te leggen. Aangezien de gevangenisstraf geen criminele maar een correctionele straf is, verandert in dat geval ook de status van het misdrijf van misdaad in wanbedrijf.

Tot 1996 was de aard van de opgelegde vrijheidsstraf ook bepalend voor het penitentiair regime, waaraan de veroordeelde werd onderworpen. De straf van opsluiting werd ten uitvoer gelegd in opsluithuizen, de correctionele gevangenisstraf in verbeterhuizen en de politiegevangenisstraf in 'gevangnissen, door de Regering aangewezen'. Bij wet van 10 juli 1996 is dit onderscheid afgeschaft en wordt de plaats van de detentie en het daarvoor geldende regiem niet meer bepaald door de aard van de opgelegde straf maar door criteria die zijn gebaseerd op de sociale reïntegratie van de veroordeelde.

Voor wanbedrijven en overtredingen voorziet het Strafwetboek de volgende hoofdstraffen: gevangenisstraf (*emprisonnement*), werkstraf (*peine de travail*)

---

⁶ Zie: Wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden, artt. 2-5.

⁷ Zoals in paragraaf 3.2.1 zal worden besproken wordt de uiteindelijke kwalificatie van het misdrijf echter niet bepaald door het op het misdrijf gestelde straf in abstracto maar door de concreet opgelegde straf.

en geldboete (*amende*). Als algemeen minimum geldt voor de correctionele gevangenisstraf een duur van acht dagen en een maximum van vijf jaar. De in de strafbedreigingen opgenomen bijzondere minima en maxima liggen in beginsel binnen deze limieten. In bepaalde gevallen, zoals bij recidive, samenloop of bij oplegging van een gevangenisstraf voor een gecorrectionaliseerde misdaad kan dit maximum worden verhoogd tot tien jaar of bij een combinatie van bijvoorbeeld recidive en samenloop tot zelfs twintig jaar. De minimumduur van de gevangenisstraf voor overtredingen bedraagt één dag, het maximum is bepaald op zeven dagen, voorzover niet anders is bepaald. De werkstraf en de geldboete kunnen eveneens zowel worden opgelegd als hoofdstraf voor wanbedrijven als voor overtredingen. Als correctionele straf is het minimum van de werkstraf bepaald op 46 uur, toegepast als politiestraf is dit 20 uur. Het maximum is in beide gevallen 300 uur. De geldboete kent als politiestraf een minimum van 5 Euro en een maximum van 125 Euro. Als correctionele hoofdstraf voor wanbedrijven en als bijkomende criminele straf voor misdaden kent de geldboete een wettelijk minimum van 130 Euro, maar geen maximum.

Het Strafwetboek van 1867 stond nog sterk in het teken van de klassieke strafdoelen als vergelding, afschrikking, onschadelijkmaking en generale preventie. Ofschoon de toenmalige hoofdstraffen als de doodstraf en levenslange of tijdelijke dwangarbeid sedert 1996 uit het sanctiestelsel zijn geschrapt, herinneren de huidige strafbedreigingen met hun hoge minima en maxima, met hun sterke fixatie op de vrijheidsstraf en de geringe waardering voor de geldboete als enige hoofdstraf en de in veel gevallen wettelijk voorgeschreven combinatie van een vrijheidsstraf met een of meer bijkomende straffen, nog sterk aan de periode waarin geen plaats was voor begrippen als individualisering van de straftoemeting of resocialisatie en reïntegratie van de delinquent.

Dat neemt niet weg dat de strafrechtspleging onder invloed van hervormingsbewegingen als de Moderne of Nieuwe Richting en de *Défense Sociale (Nouvelle)* naar tal van wegen heeft gezocht om het harde, daad- en niet daerdergerichte karakter van het sanctiestelsel te verzachten. Voor de strafbepalingen en strafbedreigingen zelf heeft dit geen zichtbare gevolgen gehad, aangezien de wetgever nauwelijks heeft getornd aan de systematiek om in de strafbepalingen te volstaan met een strafbedreiging bestaande uit een vrijheidsstraf, met doorgaans een hoog minimum en maximum. In veel gevallen is daaraan ook nog een geldboete gekoppeld. Evenals in het Franse strafrecht, waaraan de Belgische wetgever dit systeem heeft ontleend, is het

sanctiearsenaal, waarover de rechter kan beschikken, inmiddels echter veel omvangrijker dan de strafbepalingen doen vermoeden. Talrijk zijn inmiddels de mogelijkheden voor de rechter om:

- de wettelijk bedreigde vrijheidsstraf te vervangen door een niet vrijheidsbenemende straf zoals de werkstraf of de geldboete;
- bij een cumulatieve strafbedreiging slechts een van de bedreigde straffen op te leggen; en voorts om,
- na schuldigverklaring de strafoplegging op te schorten of de tenuitvoerlegging van de straf voorwaardelijk uit te stellen.

Daarnaast beschikt het openbaar ministerie over een ruim scala aan mogelijkheden om de zaak buitengerechtelijk af te doen, waarbij het formeel niet aan de wettelijke strafbedreiging is gebonden. Evenals de onderzoeksrechten kan het openbaar ministerie bovendien de straftoemeting aanzienlijk beïnvloeden door gebruik te maken van zijn bevoegdheid om het misdrijf via correctionalisering of contraventionalisering bij een lagere gerechtelijke instantie aan te brengen dan die daarvoor de formele competentie bezit. Tenslotte biedt ook de fase van de tenuitvoerlegging tal van mogelijkheden om een opgelegde vrijheidsstraf niet ten uitvoer te leggen of zodanig te verkorten dat ook daarmee het aan de basis van de strafbedreiging en strafoplegging ten grondslag liggende concept van minimumstraffen in belangrijke mate wordt ondergraven.

2. De ontwikkeling van de minimumstraffen

2.1. 1795-1867

Van 1795 tot 1814 waren de provincies, die het huidige België vormen, onderdeel van Frankrijk en als zodanig onderworpen aan de Franse wetgeving. Van 1795 tot 1814 waren derhalve de Franse *Code Pénal* van 1791 en van 1810 onverkort van toepassing. Zoals reeds werd beschreven in het hoofdstuk over Frankrijk leidde het systeem van de *peines fixes* in de *Code Pénal* van 1791 en van de daarvoor gedeeltelijk in de plaats gekomen strafminima in de *Code Pénal* van 1810 tot tal van buitenwettelijke praktijken en wettelijke maatregelen om aan het keurslijf van deze dwingende bepalingen te kunnen ontsnappen. De ontsnappingsmogelijkheden via de *correctionalisation judiciaire* en *circonstances atténuantes*, in combinatie met het ontbreken van een wettelijke motiveringsplicht en de uitbreiding van het oorspronkelijk beperkte sanctie-arsenaal met tal van nieuwe strafsoorten en straf- en executiemodaliteiten, hebben er ten slotte toe geleid dat het concept van minimumstraffen, bij de herziening van de *Code Pénal* in 1994 in Frankrijk definitief werd verlaten.

In België is de wetgever (nog) niet zover gegaan. Formeel kent het Strafwetboek nog steeds voor bepaalde misdaden vaste voorgeschreven straffen en zijn de strafbedreigingen voor de overige strafbare feiten voorzien van een bijzonder minimum en maximum. In de praktijk hebben deze aanmerkelijk aan betekenis ingeboet doordat ook in België steeds meer mogelijkheden zijn gecreëerd om aan de dwang van deze vaste en minimumstraffen te ontsnappen.

Ten dele volgde de Belgische wetgever daarbij dezelfde weg als de Franse wetgever, ten dele werd ook een geheel eigen weg ingeslagen.

De eerste maatregel die werd genomen om rigide sanctiestelsel van de *Code Pénal* te verzachten vond plaats kort na de val van Napoleon toen in 1814 en 1815 twee Koninklijke besluiten van Koning Willem I de gerechtshoven en rechtbanken de mogelijkheid gaven om ingeval van bepaalde strafverzachende omstandigheden - jeugdige leeftijd, uitlokking, of een andere omstandigheid ten gunste van beklaagde - de criminele straf van opsluiting te vervangen door een gevangenisstraf van minimaal acht dagen als de veroorzaakte schade niet meer dan 50 BEF bedroeg. Stond op de betreffende

misdaad de straf van tijdelijke dwangarbeid dan kon deze worden vervangen door de criminele straf van opsluiting.⁸ Als bijzondere vorm van strafvermindering kon de veroordeelde bovendien gevrijwaard worden van de in veel gevallen verplicht voorgeschreven bijkomende straf van publiekelijke tepronkstelling.⁹

In de praktijk bleek, aldus Sasserath, deze versoepeling zozeer in een behoefte te voldoen dat in 1838 een veel verder gaande stap werd gezet door het effect van de strafverzachtende omstandigheden niet te beperken tot de straftoematingsbeslissing maar deze ook te laten doorwerken in de vervolgingsbeslissing.¹⁰ Anders dan in Frankrijk waar de *correctionalisation* geen wettelijke grondslag had en alleen mogelijk was dankzij een stilzwijgende afspraak tussen de officier van justitie, de rechterlijke instantie en de verdachte, opteerde de Belgische wetgever wel voor een wettelijke regeling. Bij Wet van 15 mei 1838 werd dan ook de rechter van instructie de bevoegdheid gegeven om misdaden, die waren bedreigd met de criminele straf van opsluiting niet te verwijzen naar het assisenhof maar naar de correctionele rechtbank, als de rechter van instructie van mening was dat op grond van verzachtende omstandigheden geen criminele maar een correctionele straf moest worden opgelegd. De correctionele rechtbank was aan deze verwijzingsbeslissing gebonden en kon de zaak niet alsnog naar het assisenhof doorverwijzen. In 1849 werd deze correctionaliseringsmogelijkheid verder uitgebreid naar alle gevallen waarbij een criminele straf kon worden vervangen door een correctionele straf. De categorie misdaden die daarvoor in aanmerking kwamen werd aanzienlijk uitgebreid doordat de beperking, dat de schade niet meer mocht bedragen dan 50 BEF kwam te vervallen. Bovendien kon vanaf dat moment de tijdelijke dwangarbeid niet alleen worden vervangen door de straf van opsluiting maar ook door een gevangenisstraf van minimaal zes maanden.¹¹ Voor misdaden waarop de straf van opsluiting was gesteld, bedroeg het minimum van de vervangende vrijheidsstraf acht dagen. Aldus werd het bijvoorbeeld mogelijk dat een misdaad, bedreigd met een straf van dwangarbeid van minimaal tien en maximaal vijftien jaar, door de correctionele rechtbank kon worden bestraft met een gevangenisstraf van zes maanden.

---

⁸ Zie: Pasinomie 1814-1815, p. 257 en p. 455.

⁹ E. de le Court, *Considérations historiques et d'actualité sur les circonstances atténuantes et la correctionnalisation en Belgique*, Revue de Droit Pénal et de Criminologie, 1959, p. 131.

¹⁰ S. Sasserath, *L'abus des correctionnalisations par l'application systématique des circonstances atténuantes*, Revue de droit pénal et de criminologie, 1937, 286 e.v.

¹¹ Zie: J.-S.-G. Nypels, *Code Pénal Belge Interprété*, Tome Ier, Droit pénal général, Bruxelles E. Bruylant, 1938, p. 357.

Met deze correctionalisering konden drie vliegen in een klap worden geslagen:

- de strafmaat kon worden afgestemd op de concrete ernst van het feit en de persoon van de dader;
- kostbare, tijdrovende en belastende procedures bij de assisenhoven konden worden vermeden; en,
- de vervolgende instanties hoefden minder de oneigenlijke maar veel gehanteerde kunstgreep toe te passen om een strafbaar feit zover te denatureren dat zij in plaats van bij het assisenhof bij de correctionele rechtbank kon worden aangebracht.

Deze laatste praktijk kwam veelvuldig voor en werd ook door het Ministerie van Justitie met verve aangemoedigd om zich te verzekeren van *'l'exercice d'une justice rapide, efficace et économique'*.¹² Een voorbeeld van een dergelijke kunstgreep was om bij een mishandeling die een arbeidsongeschiktheid had veroorzaakt van meer dan twintig dagen deze arbeidsongeschiktheid in de dagvaarding te reduceren tot twintig dagen. In dat geval was het immers slechts een wanbedrijf, terwijl in het andere geval sprake zou zijn geweest van een misdaad.¹³

Tot aan de invoering van het nieuwe Strafwetboek in 1867 konden dus op grond van de wet van 1849 alle misdaden die met een tijdelijke vrijheidsstraf waren bedreigd via toepassing van strafverzachtende omstandigheden en correctionalisering worden bestraft met een correctionele gevangenisstraf.

Voor misdaden bedreigd met de doodstraf of levenslange vrijheidsstraf of dwangarbeid bleef de mogelijkheid van strafvermindering wegens strafverminderende omstandigheden evenwel uitgesloten. Ingeval er toch sprake was van omstandigheden die de wettelijk voorgeschreven straf niet rechtvaardigden stonden er drie wegen open om deze straf toch niet te hoeven toe te passen:

- de verdachte, ondanks voldoende overtuigend bewijs, vrijspreken om de voorgeschreven straf te vermijden;
- de misdaad denatureren tot wanbedrijf; en,
- de opgelegde straf bij wege van gratie omzetten in een lichtere straf.

Met name van deze laatste mogelijkheid werd in de praktijk veelvuldig gebruik gemaakt. Een in 1862 gepubliceerd overzicht van de tussen 1830 en 1861 door de assisenhoven opgelegde doodstraffen laat zien dat van de in

---

¹² E. de le Court, *Considérations historiques et d'actualité sur les circonstances atténuantes et la correctionnalisation en Belgique*, Revue de Droit Pénal et de Criminologie, 1959, p. 133.

¹³ E. de le Court, *Considérations historiques et d'actualité sur les circonstances atténuantes et la correctionnalisation en Belgique*, Revue de Droit Pénal et de Criminologie, 1959, p. 132.

deze periode uitgesproken 751 doodvonnissen er uiteindelijk slechts 59 ook daadwerkelijk werden voltrokken. Van de overige 699 werd de straf via gratie in een lichtere straf omgezet.¹⁴

2.2. 1867-heden

In 1867 werd, na een voorbereidingsperiode van meer dan dertig jaar, de *Code Pénal* van 1810 vervangen door een eigen Strafwetboek. Ofschoon dit in veel opzichten nog sterke gelijkenis vertoonde met zijn voorganger, bevatte het ook een aantal vernieuwingen. Deze hadden met name betrekking op het sanctiestelsel. Zo werden straffen als de deportatie, verbanning, kaakstraf, algemene verbeurdverklaring, brandmerken en andere zogeheten ontorende straffen afgeschaft, werden tal van misdaden veranderd in wanbedrijven en werd bij een groot aantal misdaden en wanbedrijven de minimumduur van de straf verlaagd. De driedeling in misdaden, wanbedrijven en overtredingen bleef evenwel gehandhaafd, evenals het daaraan gekoppelde onderscheid in criminele, correctionele en politiestraffen en de met name voor misdaden en wanbedrijven voorgeschreven hoge strafminima.

Op grond van de ervaringen opgedaan onder het systeem van de *Code Pénal* was de Belgische wetgever zich ervan bewust dat handhaving van de driedeling van strafbare feiten, van de jury als rechterlijke instantie voor misdaden en drukpersmisdrijven en van het stelsel van minimumstraffen niet mogelijk was als de wet geen ontsnappingsmogelijkheid zou bieden voor die gevallen waarbij een berechting door het assisenhof met jury of de oplegging van de wettelijk voorgeschreven (minimum)straf een disproportionele reactie zou zijn. Voortbordurend op de ervaringen met de reeds bestaande maar nog beperkte mogelijkheden van strafvermindering bij aanwezigheid van strafverminderende omstandigheden en ook geïnspireerd door de Franse wetswijzigingen met betrekking tot de *circonstances atténuantes* van 1832 en 1863, besloot de wetgever dan ook om de mogelijkheden tot strafvermindering wegens strafverzachtende omstandigheden aanzienlijk te verruimen en in het nieuwe strafwetboek te incorporeren.

Twee vragen dienden daarbij worden beantwoord: wat moest onder strafverzachtende omstandigheden worden verstaan en in hoeverre zou het wetboek deze omstandigheden nader moeten definiëren, dan wel naar Frans voorbeeld ter vrije beoordeling aan de rechter moeten overlaten.

---

¹⁴ R. E. de le Court, *Considérations historiques et d'actualité sur les circonstances atténuantes et la correctionnalisation en Belgique*, Revue de Droit Pénal et de Criminologie, 1959, p. 136.

Wat het eerste punt betreft liepen de meningen sterk uiteen. Met name vanuit het parlement werd sterk aangedrongen om de strafverzachtende omstandigheden, die de rechter de mogelijkheid boden om een straf beneden het wettelijk minimum op te leggen, te beperken tot de extrinsieke factoren. Daarmee werden bedoeld subjectieve, aan de dader gerelateerde factoren zoals leeftijd, spijt, criminele antecedenten etc. De intrinsieke factoren, dat wil zeggen de objectief met het feit zelf verbonden factoren als de geringe concrete ernst, de omvang van de schade e.d. waren naar hun mening door de wetgever immers al verdisconteerd bij de vaststelling van de voor elk misdrijf geldende minimum- en maximumstraf.¹⁵ De minimumstraf was daarbij bedoeld voor de lichtste vorm waarin het misdrijf zich kon voordoen. Wat zou immers anders de zin van minimumstraffen nog zijn, zo hield het parlementslid Pirmez de regering voor, als de rechter zich daaraan zou kunnen onttrekken, louter en alleen omdat hij de strafbedreiging te hoog vindt?¹⁶ Dit standpunt werd ook ingenomen door Adolphe Prins, een van de voor mannen van de Moderne Richting, die daar aan toevoegde dat hoe gering wellicht ook de door het misdrijf aangerichte schade mocht zijn, dit nog niets zei over *gravité du danger social* van de veroordeelde.¹⁷ Gezaghebbende auteurs als Nypels en Haus, die beiden een prominente rol speelden bij de voorbereiding van het nieuwe wetboek verdedigden daarentegen het standpunt dat niet alleen extrinsieke factoren een grond voor strafvermindering behoorden te zijn maar ook de intrinsieke. De consequentie van het andersluidende standpunt zou immers zijn dat wanneer er geen strafverzachtende persoonlijke omstandigheden aanwezig waren een dief 'die om enkele eieren uit een kippenhok te stelen of enkele appels uit een tuin te stelen over een muurtje of heg gesprongen was' zou moeten worden veroordeeld wegens gekwalificeerde misdaad tot de criminele straf van minimaal vijf jaar opsluiting.¹⁸

---

¹⁵ Een gedetailleerd overzicht van de parlementaire geschiedenis van het Belgische Strafwetboek van 1867 is te vinden bij: J.-S.-G. Nypels, *Législation criminelle de la Belgique*, Bruxelles Bruylant-Christophe et Compagnie 1867. Uitvoerige verwijzingen naar de betreffende parlementaire behandeling geeft L. Limelette, *Le Code Pénal Belge Appliqué*, Bruxelles Bruylant-Christophe, 1878, pp. 50-55.

¹⁶ Zie: J.-S.-G. Nypels, *Législation criminelle de la Belgique*, Liv.II, titre III du Code, Commentaire III, no. 6.

¹⁶ Zie: J.-S.-G. Nypels, *Législation criminelle de la Belgique*, Liv.II, titre III du Code, Commentaire III, no. 6, Bruxelles Bruylant-Christophe et Compagnie, 1867.

¹⁷ A. Prins, *Science Pénal et Droit positif*, Bruxelles 1899, p. 277.

¹⁸ Zie: E. de le Court, *Considérations historiques et d'actualité sur les circonstances atténuantes et la correctionnalisation en Belgique*, *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 1959, p. 138.

Ondanks deze uiteenlopende standpunten nam de wetgever geen duidelijke positie in. Besloten werd om naar het voorbeeld van Frankrijk het begrip strafverzachtende omstandigheid niet nader te definiëren en het volledig aan de rechterlijke beoordelingsvrijheid over te laten welke omstandigheid als strafverzachtend kon worden aangemerkt. Belangrijk verschil met Frankrijk was wel dat de Belgische wetgever er niet voor voelde deze beoordeling over te laten aan de jury, zoals sedert 1832 in Frankrijk het geval was. Opgeschrikt door enkele door de pers gesignaleerde gevallen van misbruik van deze bevoegdheid door de Franse jury's hield de Belgische wetgever vast aan het uitgangspunt dat de beoordeling van strafverzachtende omstandigheden en de bepaling van de straf in handen hoorde te blijven van beroepsrechters en niet van leken. De rol van de jury bleef beperkt tot de vaststelling of de verdachte het ten laste gelegde feit al dan niet had begaan.¹⁹

De erkenning van de *circonstances atténuantes* als grond voor strafvermindering vond zijn neerslag in de artikelen 79- 85 van het nieuwe Strafwetboek. Ofschoon deze bepalingen in de loop der jaren de nodige wijzigingen hebben ondergaan, is de toepassingsmethodiek sedert 1867 niet wezenlijk veranderd. In essentie komt deze methodiek er op neer dat wanneer het vonnisgerecht van oordeel is dat er sprake is van verzachtende omstandigheden de voorgeschreven straf moet worden gewijzigd in de straf die daar één of twee treden onder ligt. In 1867 betekende dit bijvoorbeeld voor de criminele straffen dat de doodstraf moest worden vervangen door levenslange dwangarbeid of een tijdelijke dwangarbeid van vijftien tot twintig jaar, dat levenslange dwangarbeid moest worden vervangen door een tijdelijke van vijftien tot twintig jaar of van tien tot vijftien jaar. In twee gevallen kon de criminele straf worden vervangen door een correctionele: de straf van dwangarbeid van tien tot vijftien jaar kon worden vervangen door een gevangenisstraf van minimaal drie jaar, terwijl misdaden waarop de straf van opsluiting stond bij verzachtende omstandigheden moesten worden bestraft met een gevangenisstraf van tenminste drie maanden (art. 80 Sw 1867).

Naast deze wettelijke verplichte strafreductie had de rechter ook de mogelijkheid om binnen bepaalde grenzen een lagere geldboete op te leggen dan die op het feit was gesteld en was hij bevoegd om af te zien van het opleggen van de bijkomende straffen, die bij bepaalde misdaden dwingend waren voorgeschreven.

---

¹⁹ Zie: P.A.F. Gérard, *Code Pénal Expliqué*, Bruxelles, Les Principaux Libraires du Royaume 1867, pp. 100-107.

Voor de wanbedrijven en overtredingen waarop een gevangenisstraf stond betekende de regeling van de strafverzachtende omstandigheden dat in feite het concept van de minimumstraf werd prijsgegeven. Ongeacht het wettelijk bedreigde minimum konden de gevangenisstraf en de geldboete worden gereduceerd tot het algemene voor overtredingen geldende minimum van één dag gevangenisstraf, respectievelijk één BEF boete. Bestond de strafbedreiging uitsluitend uit een gevangenisstraf dan kon deze worden vervangen door een geldboete van maximaal 500 BEF. Bij misdrijven waarop zowel een gevangenisstraf als een geldboete stond kon de rechter volstaan met slechts een van deze straffen op te leggen (art. 85 Sw 1867).

Deze aanzienlijke verruiming van de straftoemingsvrijheid van de assisenhoven en de correctionele en politierechtbanken, riep uiteraard ook de vraag op in hoeverre het systeem van de correctionalisering gehandhaafd diende te blijven. Voorstellen in deze richting werden echter door de minister van justitie afgewezen, met als argument dat dit een procesrechtelijke aangelegenheid was die niet in het Strafwetboek maar in nog te ontwerpen nieuw Wetboek van Strafvordering thuis hoorde. Ditzelfde argument kregen ook de parlementsleden te horen die de juryleden wilden betrekken bij de strafoplegging.²⁰ Om het proces tot herziening van de *Code d'instruction criminelle* niet te doorkruisen werd besloten om de regeling met betrekking tot de correctionalisering uit 1849 vooralsnog te handhaven en in afwachting van de herziening van de *Code d'instruction criminelle* aan te passen aan de tekst van het nieuwe Strafwetboek. Vrijwel tegelijk met de invoering van het nieuwe Strafwetboek trad dan ook een aparte wet inwerking, waarin de voorwaarden werden geregeld waaronder een misdaad of wanbedrijf in plaats van bij het assisenhof of correctionele rechtbank bij de correctionele rechtbank respectievelijk bij de politierechtbank kon worden aangebracht. Hoewel bedoeld als tijdelijke regeling heeft deze Wet op de verzachtende omstandigheden, mede doordat het beoogde Wetboek van Strafvordering er nooit is gekomen, met de nodige wijzigingen tot op de dag van vandaag stand gehouden.

Kern van deze Wet op de verzachtende omstandigheden was dat wanneer de raadkamer van het onderzoeksgerecht of de kamer van inbeschuldigingstelling van oordeel was dat vanwege een strafvermindingsgrond de betreffende misdaad met een correctionele straf zou kunnen worden afgedaan, de

---

²⁰ Zie: *Exposé des motifs de la loi du 4 octobre 1867*, *Pasinomie 1867*, p. 275-278 en J.-S.-G. Nypels, *Législation criminelle de la Belgique*, Tome 1, p.381-383.

raadkamer met unanimité van stemmen in een gemotiveerde beschikking de zaak in plaats van naar het assisenhof ter berechting kon doorsturen naar de correctionele rechtbank. Deze was, zoals gezegd, aan deze beschikking gebonden en kon de strafzaak niet alsnog verwijzen naar het assisenhof. Uitsluitend die misdaden kwamen voor deze correctionalisering in aanmerking waarvan bij toepassing van strafverzachende omstandigheden op grond van artikel 80 Sw de criminele vrijheidsstraf kon worden vervangen door een correctionele vrijheidsstraf. Oorspronkelijk bleef deze correctionaliseringmogelijkheid derhalve beperkt tot de misdaden die konden worden bestraft met dwangarbeid van tien tot vijftien jaar of met de criminele straf van opsluiting. De dwangarbeid kon worden vervangen door een gevangenisstraf van tenminste drie jaar, de opsluiting door een gevangenisstraf van tenminste drie maanden (art. 3 Wet op de verzachtende omstandigheden 1867).

Onder dezelfde condities als waaronder misdaden konden worden gecorrectionaliseerd introduceerde de wet ook de mogelijkheid om wanbedrijven te contraventionalisieren, indien de verwijzende gerechten van oordeel waren dat met een politiestraf kon worden volstaan. Aldus werd de zaak verwezen naar de politierechtbank die dit wanbedrijf in plaats van met de voorgeschreven gevangenisstraf kon afdoen met een gevangenisstraf van minimaal één dag of een geldboete van minimaal één BEF.

Na 1867 is het systeem van de strafverzachende omstandigheden en van de correctionalisering voortdurend voorwerp van kritiek geweest.²¹ Voorzover

---

²¹ Zie voor een overzicht van deze kritiek o.a.: Annexe aux Documents parlementaires, Chambre des Représentants, 1878-1879, p. 109; S. Sasserath, *L'abus des correctionnalisations par l'application systématique des circonstances atténuantes*, Revue de droit pénal et de criminologie, 1937, 286 e.v.; J.-S.-G. Nypels, *Le Code Pénal Belge*, 3ième édition, Tome Ier, Droit pénal général, Bruxelles E. Bruylant 1938, pp. 358-373; J. Rubbrecht, *De correctionalisatie van misdaden*, Rechtskundig Weekblad 1937, pp. 609-618; W. Ganshof van der Meersch, *Un projet de réforme de la compétence de la cour d'assises en matière d'infractions de droit commun*, Revue de droit pénal et de criminologie, 1939, p. 377 e.v.; Jos. M.C.X. Goedseels, *Commentaire du Code Pénal Belge*, Bruxelles E. Bruylant 1948, pp. 233-241; S.-C. Versele, *De la nature des circonstances atténuantes*, Revue de Droit Pénal et de Criminologie 1952, pp. 915-927; P. Bondue, *La correctionnalisation des crimes*, Revue de droit pénal et de criminologie, 1955-56, p. 143 e.v.; P.-E. Trousse, *Les Nouvelles, Droit Pénal*, Tome I, Volume I, Bruxelles 1956, pp. 438-440; A. vandePlas, *Strafvermindering bij verzachtende omstandigheden*, Rechtskundig Weekblad 1973-1974, pp. 1876-1877; Idem, *Wijziging van de wet op de verzachtende omstandigheden*, Rechtskundig Weekblad 1976-1977, p. 1975 e.v. en Idem, *De nieuwe wet op de verzachtende omstandigheden*, Rechtskundig Weekblad 1984-1985, p. 2181 e.v.; R. Verstraeten, B. Spriet, *De driedelige indeling van misdrijven als leidraad van het strafrecht: een verdachte eenvoud*, Liber Amicorum Marc Chatel, Antwerpen Kluwer 1991, pp. 475-485.

deze kritiek vooral theoretisch was georiënteerd, waren de belangrijkste bezwaren :

- dat het systeem van de strafverzachtende omstandigheden waarbij de rechter de door de wetgever gestelde strafkaders gemakkelijk kon omzeilen, niet verenigbaar was met het legaliteitsbeginsel;
- dat intrinsieke factoren ten onrechte door de rechtbanken als strafverminderingsgrond werden geaccepteerd;
- dat toepassing van de correctionalisatie in de gevallen waar de beklagde de voorkeur gaf aan berechting door het assisenhof in plaats van de (vaak slechts uit één rechter bestaande) correctionele rechtbank in strijd was met het grondwettelijk recht dat niemand tegen zijn wil kan worden afgetrokken van de rechter die de wet hem toekent;
- dat het systeem van correctionalisatie en strafverzachtende omstandigheden de driedeling van de strafbare feiten een artificieel en irrationeel karakter had gegeven en het fundament onder het concept van de wettelijke strafkaders had weggehaald;
- dat als de strafbedreigingen in de praktijk niet meer correspondeerden met de maatschappelijke opvattingen daaromtrent, deze strafbedreigingen door de wetgever zelf moesten worden aangepast in plaats van dit over te laten aan de willekeur van de rechter;
- dat tengevolge van de correctionalisering zware misdaden niet zelden werden berecht door de alleensprekende rechter van de correctionele rechtbank; en,
- dat de toepassing van de strafverzachtende omstandigheden nauwelijks controleerbaar en aanvechtbaar was omdat de straftoemeting niet aan een wettelijke motiveringsplicht onderworpen was.

Andere auteurs richtten hun pijlen meer op het oneigenlijke gebruik en het misbruik dat in de praktijk van de correctionalisering en de strafverzachtende omstandigheden werd gemaakt. Gewezen werd daarbij op het feit dat de als uitzondering bedoelde mogelijkheid van correctionalisatie en contraventionalisatie tot algemene regel was geworden, ook waar geen sprake was van een daadwerkelijke strafverzachtende omstandigheid en dat het begrip strafverzachtende omstandigheid inmiddels zodanig was uitgehold dat zelfs het feit dat men niet eerder was veroordeeld al als strafverminderende omstandigheid werd aangemerkt. Een andere praktijk die veelvuldig werd toegepast en aan kritiek bloot stond was wat men in Frankrijk de *correctionalisation judiciaire* noemde. Zware misdaden die volgens de wet niet mochten worden gecorrectionaliseerd werden door het weglaten van essentiële bestanddelen in de dagvaarding zozeer gedenatureerd dat ze wel voor

verwijzing naar de correctionele rechtbank in aanmerking kwamen. Volgens Sasserath gebeurde dat met name bij moordzaken waarop een levenslange gevangenisstraf stond. Door de tenlastelegging te wijzigen in het opzettelijk toebrengen van dodelijke slagen of verwondingen, zonder het oogmerk om te doden, waarop de straf van opsluiting stond van vijf tot tien jaar, was correctionalisering weer wel mogelijk. En dit alles, aldus Sasserath met als enig doel om de kostbare en tijdrovende procedure bij het assisenhof te vermijden.²²

Wetgever noch rechtspraak lieten zich veel gelegen liggen aan deze kritiek. Integendeel, wat Verstraeten en Spriet typeerden als een 'heterodox, exorbitant en kunstmatig systeem'²³ bleek voor de wetgever geen belemmering om tussen 1867 en 2001 de werkingssfeer van strafverzachtende omstandigheden en in samenhang daarmee de mogelijkheid tot correctionalisering en contraventionalisering steeds verder uit te breiden.²⁴

Belangrijk in dit verband was dat in 1919 de strafoplegging en de waardering van de strafverzachtende omstandigheden tot een bevoegdheid werd verklaard van assisenhof en jury gezamenlijk en dat vanaf 1994 niet alleen de onderzoeksgerechten maar ook de officier van justitie de bevoegdheid kreeg een misdrijf te correctionaliseren en te contraventionaliseren.

Aan de kritiek dat de toepassing van de strafverzachtende omstandigheden bij gebreke van een motiveringsplicht nauwelijks toetsbaar en controleerbaar was werd door de wetgever in zoverre tegemoet gekomen dat sedert 1987 de rechter verplicht is de straftoemeting te motiveren in de gevallen dat de wet hem een keuze laat. De motiveringsplicht betreft niet alleen de strafsoort maar ook de strafmaat.²⁵ De praktische betekenis van deze motiveringsplicht blijkt echter gering. De verklaring hiervoor, aldus van den Wyngaert, is onder meer dat 'de tekst van de wet te vaag is, maar vooral dat de wet geen inhoudelijke criteria aanreikt waarop de rechter zich kan steunen bij de bepaling van de straf. Ook het scepticisme en de terughoudendheid van de

---

²² S. Sasserath, *L'abus des correctionnalisations par l'application systématique des circonstances atténuantes*, Revue de droit pénal et de criminologie, 1937, p. 292.

²³ R. Verstraeten, B. Spriet, *De driedelige indeling van misdrijven als leidraad van het strafrecht: een verdachte eenvoud*, Liber Amicorum Marc Chatel, Antwerpen Kluwer 1991, p. 472.

²⁴ Wet van 23 augustus 1919, B.S. 2526 augustus 1919; Wet van 9 april 1930, B.S. 11 mei 1930; Wet van 14 mei 1937, B.S., 17-19 mei 1937; Wet van 1 juli 1964, B.S. 17 juli 1964; Wet van 1 februari 1977, B.S. 19 februari 1977; Wet van 11 juli 1994, B.S. 21 juli 1994; Wet van 10 juli 1996, B.S., 1 augustus 1996; Wet van 26 juni 2000, B.S., 29 juli 2000; Wet van 11 december 2001, B.S. 7 februari 2002; Wet van 17 april 2002, B.S. 7 mei 2002.

²⁵ Wet van 24 april 1987, B.S. 20 mei 1987.

rechters t.a.v. de wetswijziging van 1987 zouden doorwerken in de rechtspraak'.²⁶

In de praktijk bleek de gestage uitbreiding van de correctionaliseringsmogelijkheden echter onmiskenbaar in een behoefte te voorzien. In 1873, nog maar zes jaar na de inwerkingtreding van het nieuwe Strafwetboek en van de Wet op de verzachtende omstandigheden, werden van de 555 vervolgte misdaden er nog 75 (13,5%) door de drie assisenhoven berecht. De overige 480 (86,5%) werden door de onderzoeksgerechten verwezen naar de correctionele rechtbanken. In de periode 1931-1940 was het percentage misdaden dat nog werd aangebracht bij de assisenhoven gedaald tot 1,6% terwijl een berekening van het Nationaal Instituut uit 1959 laat zien dat in het ressort Brussel in de jaren 1955-1956 jaarlijks nog slechts gemiddeld een twaalftal misdaden (0,5%) door het assisenhof werden berecht. Daarentegen werden er in deze periode jaarlijks gemiddeld meer dan gemiddeld 2000 gecorrectionaliseerd.²⁷ De laatst bekende gegevens betreffen die over het jaar 2001. In dat jaar werden nog slechts 66 misdaden door de assisenhoven berecht, terwijl de correctionele rechtbanken 33.079 misdaden en wanbedrijven voor hun rekening namen. Van 54 opgelegde criminele straffen waren er tien lager dan tien jaar, tien hadden een duur van tien tot vijftien jaar, twaalf personen werden veroordeeld tot een staf van vijftien tot twintig jaar en tweeëntwintig werden tot levenslang veroordeeld.²⁸

Het resultaat van de legislatieve uitbreiding van de toepassingsmogelijkheden van de strafverzachtende omstandigheden door de vonnisgerechten is dat de rechter feitelijk nauwelijks meer aan de wettelijke strafbedreigingen gebonden is. Zelfs de misdaden die vanwege hun strafbedreiging met een levenslange of tijdelijke vrijheidsstraf van meer dan twintig jaar van correctionalisering zijn uitgesloten, kunnen door het assisenhof worden bestraft met een correctionele gevangenisstraf van tenminste drie jaar, welke als aan de wettelijke criteria is voldaan zelfs ook voorwaardelijk kan opgelegd.

Het kon dan ook niet uitblijven dat evenals in Frankrijk ook in België de vraag steeds klemmender wordt in hoeverre het concept van de

---

²⁶ Chr. Van den Wyngaert, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Maklu-Uitgevers, Antwerpen 1999, pp. 389-390.

²⁷ Zie: E. de le Court, *Considérations historiques et d'actualité sur les circonstances atténuantes et la correctionnalisation en Belgique*, *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 1959, p. 127.

²⁸ Zie: Ministerie van Justitie, Statistisch Steunpunt, Dienst Strafrechtelijk Beleid, *Justitie in Cijfers 2003*, Evolutie van de veroordelingen, opschortingen en interneringen.

minimumstraffen en het daaraan gerelateerde systeem van correctionalisering en strafverzachtende omstandigheden nog moet worden gehandhaafd. In zijn Voorontwerp van Strafwetboek van 1985 stelt Legros dan ook voor om

- de verzachtende omstandigheden, als zijnde 'vaak nutteloze stijlformules';
- de minima, die 'de rechter al te strikt bonden zonder enig praktisch nut'; en,
- de mogelijkheid van correctionalisering af te schaffen.

Correctionalisering, aldus motiveerde Legros de voorgestelde afschaffing leidt in de praktijk immers tot 'ingewikkelde procedures, gevaar voor vermenigvuldiging van de regeling van rechtsgebied en praktische moeilijkheden voor die gerechten om de ernst van het geheel te beoordelen'.²⁹

Of de voorstellen van Legros ooit in behandeling zullen worden genomen is uiterst onzeker. Vooralsnog ligt het accent bij de wetgever op de langverwachte herziening van de *Code d'instruction criminelle*. Het in oktober 2002 aan het parlement aangeboden wetsvoorstel doet evenwel vermoeden dat vooralsnog geen wezenlijke veranderingen met betrekking tot de minimumstraffen, de verzachtende omstandigheden en de correctionalisering te verwachten zijn. Dit valt af te leiden uit de voorgestelde artikelen 222 e.v. waarin de huidige regeling van de correctionalisering en contraventionalisering vrijwel integraal is overgenomen.³⁰

---

²⁹ R. Legros, *Voorontwerp van Strafwetboek*, o.c., p. 162.

³⁰ Voorontwerp van Wetboek van Strafprocesrecht, opgesteld door de Commissie strafprocesrecht, Kamer 4e zitting van de 50e zittingsperiode, 2001-2002, Doc. 50 2043/001, pp.278-280.

3. *Het huidige Belgische sanctiestelsel*

3.1. *De minimumstraffen in het huidige Belgische sanctiestelsel*

Om de betekenis van de minimumstraffen in het Belgische strafrecht goed te kunnen plaatsen is het niet voldoende uitsluitend te kijken naar de strafbepaling en bijbehorende strafbedreiging. Het concept van de minimumstraffen heeft immers niet alleen betrekking op bij de strafbepaling vermelde hoofdstraffen maar ook op andere sanctiesoorten zoals de bijkomende straffen en maatregelen. Vandaar dat het onontkoombaar is om in het kort de hoofdlijnen van dit nog sterk op de Franse *Code Pénal* van 1810 gebaseerde sanctiestelsel te schetsen.

In dit stelsel zijn vijf hoofdonderscheidingen van belang, te weten de onderscheiding tussen:

- criminele straffen, correctionele straffen en politiestraffen;
- hoofdstraffen en bijkomende straffen;
- politieke straffen en gemeenrechtelijke straffen;
- straffen voor natuurlijke personen en voor rechtspersonen; en,
- straffen en maatregelen.

3.1.1. *De onderscheidingen in soorten straffen*

De driedeling van criminele straffen, correctionele straffen en politiestraffen kwam reeds aan de orde in de inleiding. Zij hangt nauw samen met de verdeling van misdrijven in misdaden, wanbedrijven en overtredingen. Misdrijven waarvoor naar de wettelijke omschrijving een criminele straf kan worden opgelegd zijn misdaden, misdrijven waarop een correctionele straf is gesteld zijn wanbedrijven en misdrijven die zijn bedreigd met een politiestraf zijn overtredingen. Hoewel dit onderscheid in theorie nog steeds bepalend is voor de vraag naar de absolute competentie heeft zij in de praktijk echter sterk aan betekenis ingeboet. Op grond van de competentieregeling voor de politierechtbanken van artikel 138 van het Wetboek van Strafvordering vallen thans diverse wanbedrijven niet meer onder de competentie van de correctionele rechtbanken maar van de politierechtbanken, terwijl door de grootschalige toepassing van de correctionalisatie en contraventionalisatie veel misdaden en wanbedrijven niet meer door het assisenhof resp. de

correctionele rechtbanken worden berecht maar door de correctionele rechtbanken dan wel de politierechtbanken.

Het onderscheid tussen criminele straffen, correctionele straffen en politiestraffen is ook van betekenis voor de relatieve zwaarte van de straf. Het wetboek van Strafrecht kent vijf hoofdstraffen:

- opsluiting (*réclusion*);
- hechtenis (*détention*);
- gevangenisstraf (*emprisonnement*);
- werkstraf (*peine de travail*); en,
- geldboete (*amende*).

De opsluiting en hechtenis kunnen uitsluitend kunnen worden opgelegd voor misdaden en zijn derhalve criminele straffen. De gevangenisstraf en de werkstraf zijn correctionele straffen als zij worden opgelegd voor wanbedrijven en zijn politiestraffen als zij worden opgelegd voor overtredingen. De enige hoofdstraf die zowel voor misdaden, wanbedrijven als overtredingen kan worden toegepast is de geldboete. Of een straf een criminele straf, een correctionele straf of een politiestraf is wordt bepaald door de zwaarte ervan. Met de afschaffing van de doodstraf en de dwangarbeid in 1996 zijn de opsluiting (voor commune misdaden) en de hechtenis (voor politieke misdaden) de zwaarste straffen die het Wetboek van Strafrecht kent. Het onderscheid tussen opsluiting als commune straf en hechtenis als niet-onterende straf voor politieke delinquenten heeft thans, door de enge interpretatie door de rechtspraak van het begrip politiek misdrijf vrijwel geen betekenis meer.³¹ De opsluiting en de hechtenis zijn hetzij levenslang, hetzij tijdelijk. Deze levenslange vrijheidsstraf is voorgeschreven bij die misdaden die voorheen met de doodstraf waren bedreigd. Misdaden waarop vóór 1996 levenslange dwangarbeid stond kennen nu als strafbedreiging een tijdelijke opsluiting van minimaal twintig en maximaal dertig jaar.

Het aantal misdaden dat uitsluitend met een levenslange vrijheidsstraf kan worden bestraft is aanzienlijk. Daaronder bevinden zich veel misdaden tegen de uitwendige veiligheid van de staat (artt. 113-122bis Sw), misdaden met betrekking tot het nemen van gijzelaars (art. 374bis, Sw), misdaden tegen personen, zoals moord, oudermoord en vergiftiging (artt. 393-397 Sw), doodslag gepleegd om de vernieling of de beschadiging te vergemakkelijken of om de straffeloosheid ervan te verzekeren (art. 532 Sw), alsook een groot aantal misdaden waarbij de dood van het slachtoffer als strafverzwarende

---

³¹ Zie: Chr. Van den Wijngaert, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, o.c., pp. 160 e.v. en p. 349.

omstandigheid is opgenomen, zoals roofmoord (art. 475 Sw) en vliegtuig-sabotage en vliegtuigkaping met dodelijke slachtoffers.³²

De tijdelijke vrijheidsstraf voor commune en politieke misdaden bedraagt minimaal vijf en maximaal dertig jaar. De strafbedreigingen bij misdaden kennen vier in zwaarte oplopende categorieën. De lichtste categorie kent een minimumduur van vijf en een maximum van tien jaar. De daarop volgende categorieën zijn de opsluiting of hechtenis van tien tot vijftien jaar, van vijftien tot twintig jaar en van twintig tot dertig jaar (art. 9 Sw). Niet altijd wordt deze indeling consequent gevolgd. Zo kennen sommige misdaden tegen de eerbaarheid en verkrachting een minimumduur die twee jaar hoger ligt dan de betreffende categorie aangeeft (art. 377 Sw).

De derde vrijheidsstraf is de gevangenisstraf. Deze kan worden opgelegd voor wanbedrijven en voor overtredingen.

Als correctionele vrijheidsstraf voor wanbedrijven kan deze nooit minder dan acht dagen bedragen. Het maximum bedraagt vijf jaar, behoudens enkele uitzonderingen, zoals bij recidive (artt. 54-57 Sw), samenloop (artt. 58-65 Sw) of wanneer de gevangenisstraf na correctionalisering van de misdaad wordt opgelegd in plaats van een criminele straf (art. 25 Sw). In deze gevallen kan het maximum worden verhoogd tot tien jaar en bij een combinatie van recidive en samenloop zelfs tot twintig jaar.

Anders dan bij de opsluiting en hechtenis is de gevangenisstraf niet onderverdeeld in categorieën met elk een vast minimum en maximum, maar heeft ieder wanbedrijf een strafbedreiging waarvan het minimum nooit lager kan zijn dan acht dagen en het maximum, uitzonderingen daargelaten, in beginsel nooit meer dan vijf jaar kan bedragen. De variaties in de minimum en maximumstraffen zijn dan ook groot. Enige systematiek is daarin niet te onderkennen. De volgende variaties komen in het wetboek voor:

- minimum 8 dagen met als maxima: 1 maand, 2, 3, 6 maanden of 1, 2, 3, 5 jaar;
- minimum 15 dagen, met als maxima: 3 of 6 maanden of 1, 2, 5 jaar;
- minimum 1 maand met als maxima: 6 maanden of 1, 2, 3, 5 jaar;
- minimum 2 maanden met als maxima: 1, 2 of 3 jaar;

---

³² Zie: artikel 30 §3 wet van 27 juni 1037 houdende herziening van de Wet van 16 november 1919 betreffende de regeling der luchtvaart, Belgisch Staatsblad 26-27 juli 1937, zoals gewijzigd door de Wet van 20 juli 1976, houdende goedkeuring van het Verdrag tot bestrijding van wederrechtelijke gedragingen gericht tegen de veiligheid van de burgerluchtvaart, Montreal, 23 september 1971, Belgisch Staatsblad 1 september 1976.

- minimum 3 maanden met als maxima: 1, 2, 3 of 5 jaar;
- minimum 4 maanden met als maximum 4 jaar;
- minimum 6 maanden met als maxima: 1, 2, 3 of 5 jaar;
- minimum 1 jaar met als maxima: 3 jaar of 5 jaar; en,
- minimum 3 jaar met als maximum: 5 jaar.

In een aantal gevallen kan het op het betreffende wanbedrijf gestelde minimum bij aanwezigheid van bepaalde strafverzwarende omstandigheden worden verdubbeld. Dit is onder meer het geval bij bepaalde gekwalificeerde mishandelingen (artt. 405ter, 409 en 410 Sw).

Behalve als correctionele straf kan de gevangenisstraf ook worden opgelegd als politiestraf. In dat geval bedraagt de minimumduur één dag. Het maximum is afhankelijk van de klasse waartoe de overtreding behoort. Al naar gelang de ernst van de overtreding zijn deze gerubriceerd in vier klassen. Voor overtredingen van de eerste klasse is het maximum gesteld op drie dagen, terwijl voor de daarop volgende klassen het maximum respectievelijk vier, vijf en zeven dagen bedraagt.

De vierde hoofdstraf die het Wetboek van Strafrecht kent is de in 1994 ingevoerde werkstraf (*peine de travail*). Deze straf kan zowel worden opgelegd als correctionele straf als ook als politiestraf. Als politiestraf bedraagt het maximum aantal uren 45, wordt zij als correctionele straf opgelegd dan is het maximum 300 uur. Het minimum als politiestraf is 20 uur, als correctionele straf 46 uur. (art. 37ter e.v. Sw).

De vijfde hoofdstraf ten slotte is de geldboete (*amende*). Deze kan zowel als hoofdstraf als als bijkomende straf worden opgelegd. Dit is afhankelijk van de vraag of de geldboete als enige straf wordt opgelegd dan wel in combinatie met een hoofdstraf. In dat laatste geval is de geldboete altijd een bijkomende straf. Bij misdaden fungeert de geldboete altijd als bijkomende straf, bij wanbedrijven en overtredingen kan zij zowel als hoofdstraf als ook als bijkomende straf worden opgelegd. Bij de meeste wanbedrijven is de geldboete echter door de wetgever vooral als bijkomende straf opgenomen, aangezien zij over het algemeen altijd met een gevangenisstraf worden bedreigd. Bij het merendeel van de wanbedrijven verplicht de wettelijke strafbedreiging de rechter ook om naast de vrijheidsstraf ook nog een geldboete op te leggen. Slechts in een beperkt aantal gevallen biedt de wettelijke strafbepaling de rechter de vrijheid om zijn straf te beperken tot hetzij de gevangenisstraf, hetzij de geldboete (bijv. art. 422bis Sw). Er zijn slechts weinig

wanbedrijven die de geldboete als enige strafbedreiging kennen (bijv. art. 263 Sw). Dat in de praktijk de geldboete toch de meest opgelegde hoofdstraf is komt door de ruime toepassing van de verzachtende omstandigheden. Dit geeft immers de rechter de mogelijkheid om in plaats van de in de strafbepaling genoemde cumulatie van vrijheidsstraf en geldboete slechts een van deze straffen op te leggen of wanneer de strafbedreiging uitsluitend een gevangenisstraf vermeldt deze te vervangen door een geldboete (art. 85 Sw).

Evenals bij de vrijheidsstraf is het stelsel van minimumstraffen ook van toepassing op de geldboete. Zowel voor de geldboete als hoofdstraf als als bijkomende straf geldt dat zij minimaal één Belgische frank (omgerekend 1 Euro) bedraagt ingeval zij wordt opgelegd als politiestraf en minimaal 26 BEF (omgerekend 130 Euro) indien zij wordt opgelegd als correctionele of criminele straf. Als politionele straf kan zij niet meer bedragen dan 25 BEF (omgerekend 125 Euro). Geldboetes van meer dan 125 Euro betreffen altijd een wanbedrijf of misdrijf (art. 38 Sw). Hiervoor is in de wet geen algemeen maximum voorzien, maar de hoogste geldboete die aan natuurlijke personen kan worden opgelegd voor een misdrijf uit het Wetboek van Strafrecht bedraagt 200.000 BEF (omgerekend 1.000.000 Euro). Dit is de maximale boete die kan worden opgelegd voor het leiding geven aan een criminele organisatie (art. 324ter Sw).

De geldboetes worden nog steeds uitgedrukt in Belgische franken en komen nog grotendeels overeen met de bedragen zoals deze in 1867 in het wetboek waren opgenomen. Sedert 1921 wordt de concrete geldboete berekend aan de hand van zogeheten opdecimes. Dit houdt in dat de in de wet vermelde boetebedragen moeten worden vermenigvuldigd met een aan de inflatie aangepaste coëfficiënt, zonder dat daarvoor steeds wet hoeft te worden gewijzigd. De procedure, die nog steeds wordt toegepast, is aldus dat de rechter allereerst binnen het door de wet gestelde minimum- en maximumbedrag de boete vaststelt en deze vervolgens vermenigvuldigt met het toepasselijke coëfficiënt. Tot aan de invoering van de Euro was deze coëfficiënt bepaald op 1990 opdecimes, wat betekende dat het door de rechter vastgestelde boetebedrag moest worden vermenigvuldigd met 200. Met de invoering van de Euro is bij wet van 26 juni 2000 de berekening van de geldboete aldus bepaald: het in Belgische franken uitgedrukte boetebedrag wordt gelezen als zijnde Euro's, gedeeld door 40 en vervolgens vermenigvuldigd met dat het op dat moment geldende coëfficiënt. Op dit moment bedraagt deze vermenigvuldigingsfactor 200 (1990 opdecimes), zodat één BEF met toepassing van de opdecimesregeling gelijk staat aan vijf Euro. Dit betekent dat de

minimumboete bij overtredingen thans vijf Euro bedraagt en bij wanbedrijven en overtredingen 130 Euro.³³

Behalve de geldboete kent het Wetboek van strafrecht nog tal van andere straffen, die uitsluitend in combinatie met een hoofdstraf kunnen worden opgelegd. Voorbeelden van deze bijkomende straffen zijn de bijzondere verbeurdverklaring (art. 42 Sw), de ontzetting van bepaalde rechten, bijvoorbeeld om verkozen te worden, lid van een jury te zijn, om openbare ambten etc. te vervullen (art. 31 Sw) en de afzetting van titels, graden en openbare ambten (art. 19 Sw).

Bijkomende straffen kunnen zowel facultatief als verplicht van aard zijn. Dit hangt af van de opgelegde hoofdstraf. Bij een veroordeling tot opsluiting of een hechtenis van minimaal vijftien jaar bijvoorbeeld verplicht de wet de rechtbank om tevens de bijkomende straf van afzetting van de titels, graden, openbare ambten, bedieningen en betrekkingen, waarmee zij bekleed zijn uit te spreken. Bedraagt de opgelegde hechtenisstraf minder dan vijftien jaar dan is het hof van assisen hiertoe niet verplicht, maar wel bevoegd. Een vergelijkbare bepaling vindt men ook met betrekking tot ontzetting van bepaalde rechten in de artikelen 31-34 Sw. In sommige gevallen kunnen de bijkomende straffen ook van rechtswege, zonder rechterlijke tussenkomst, worden toegepast. Dit is onder meer het geval bij de ontzetting uit het actief kiesrecht (art. 6 en 7 Kieswetboek) en het beroepsverbod (art. 1 en 1bis Wet Beroepsuitoefeningsverbod). Feitelijk gaat het hier niet om een strafsanctie maar om een automatisch aan de strafrechtelijke veroordeling verbonden beveiligingsmaatregel.

Een bijzondere bijkomende straf is de terbeschikkingstelling van de regering (T.B.R). Deze straf, die niet moet worden verward met de Nederlandse maatregel van de Terbeschikkingstelling, kan worden opgelegd aan recidivisten, gewoontemisdadigers en plegers van bepaalde seksuele delicten (artt. 22-23 Wet Bescherming Maatschappij). Ingeval van een eerdere veroordeling tot een criminele straf is het vonnisgerecht verplicht bij een nieuwe veroordeling wegens een misdaad deze bijkomende straf naast de hoofdstraf op te leggen. In dat geval bedraagt de wettelijk voorgeschreven duur twintig jaar. In alle overige gevallen heeft deze bijkomende straf een facultatief karakter en is de duur afhankelijk van de aard van de misdaad en van de duur van de opgelegde vrijheidsstraf. Bij een veroordeling tot een criminele vrijheidsstraf is de duur van de T.B.R. gefixeerd op twintig jaar, bij een veroordeling tot een

---

³³ Wet van 26 juni 2000, Belgisch Staatsblad 2001, 8 november 2001.

gevangenisstraf van één jaar of meer bedraagt deze termijn tien jaar. Bij veroordelingen tot een gevangenisstraf van minder dan één jaar geldt voor de T.B.R. een minimum van vijf jaar en een maximum van tien jaar. Deze bijkomende straf wordt bij rechterlijk vonnis uitgesproken en vangt aan zodra de opgelegde vrijheidsstraf is ten uitvoer gelegd. Of de T.B.R. ook daadwerkelijk ten uitvoer wordt gelegd hangt af van de minister van justitie, die met de concrete uitvoering is belast. Deze kan beslissen dat betrokkene na afloop van de straf verder blijft gedetineerd dan wel onder bepaalde voorwaarden wordt vrijgelaten. Niet-nakoming van de voorwaarden kan ertoe leiden dat de ter beschikking gestelde opnieuw wordt gedetineerd.

3.1.2. Straffen voor natuurlijke personen en voor rechtspersonen

Met de invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen in 1999 werd het Belgische sanctiestelsel aangevuld met straffen die specifiek op deze rechtspersonen zijn afgestemd. Voor misdaden en wanbedrijven kunnen als criminele straf dan wel als correctionele straf worden opgelegd: geldboete, bijzondere verbeurdverklaring, ontbinding van de rechtspersoon, tijdelijk of definitief verbod tot uitoefening van werkzaamheden, tijdelijke of definitieve sluiting van de onderneming en bekendmaking of verspreiding van het vonnis. Betreft het strafbare feit een overtreding dan kan als politiestraf enkel een geldboete of de bijzondere verbeurdverklaring worden opgelegd (art. 7bis Sw).

Het verbod tot uitoefening van werkzaamheden, de sluiting van de onderneming en de bekendmaking of verspreiding van het vonnis kunnen door de rechter uitsluitend worden opgelegd in de door wet bepaalde gevallen. Dit in tegenstelling tot de ontbinding van de onderneming die, mits aan de in artikel 35 Sw genoemde criteria is voldaan bij alle veroordelingen wegens een misdaad of wanbedrijf kan worden uitgesproken. De hoogte van de op te leggen geldboete is gerelateerd aan de wettelijke strafbedreiging. Artikel 41bis Sw bevat een ingewikkelde conversieregeling aan de hand waarvan de minima en de maxima van de wettelijk bedreigde straffen kunnen worden geconverteerd in geldbedragen. Voor misdaden geldt thans een minimum van 240.000 BEF en een maximum van 720.000 BEF (met toepassing van de opdecimes thans respectievelijk 1.200.000 Euro en 3.600.000 Euro). Voor wanbedrijven die kunnen worden bestraft met een vrijheidsstraf, een geldboete of een combinatie van beiden bedraagt het minimum 500 BEF (omgerekend 2500 Euro), vermenigvuldigd met het getal van de maanden van de minimumvrijheidsstraf die op dat feit is gesteld. Is dit aldus berekende

minimum lager dan de minimumboete die op het feit is gesteld dan wordt dit laatste minimum aangehouden. De maximaal mogelijke geldboete wordt berekend door een bedrag van 200 BEF (omgerekend 1000 Euro) te vermenvuldigen met het getal van de maanden van de maximumvrijheidsstraf. Is dit lager dan het dubbele van de maximumboete die op het feit is gesteld dan wordt dit laatste bedrag als maximum aangehouden. Is het feit enkel strafbaar met een geldboete dan gelden voor de rechtspersoon de zelfde minima en maxima als voor natuurlijke personen.

3.1.3. *Maatregelen*

Naast straffen kent Belgische strafrecht ook maatregelen. Deze kunnen worden onderscheiden in maatregelen die door de rechter worden opgelegd en die welke van rechtswege aan bepaalde veroordelingen zijn verbonden, zoals ook het geval is met de hiervoor genoemde wettelijke ontzetting uit het kiesrecht en het beroepsverbod, die beide het karakter hebben van een beveiligingsmaatregel. De door de rechter op te leggen maatregelen kunnen worden onderverdeeld in maatregelen die specifiek betrekking hebben op jeugdigen tot achttien jaar en maatregelen voor meerderjarigen.

De maatregelen voor minderjarigen worden geregeld in de Jeugdbeschermingswet en worden getypeerd als maatregelen van 'bewaring, behoeding en opvoeding' (art. 37 Jeugdbeschermingswet). Zij kunnen worden toegepast bij alle strafbare feiten en lopen uiteen van berisping en onder toezichtstelling tot uithuisplaatsing en terbeschikkingstelling van de Regering (artt. 37-39 Jeugdbeschermingswet).³⁴ Anders dan de straffen kennen deze vrijheidsbeperkende of vrijheidsontnemende maatregelen geen minimum- of maximumduur. De feitelijke duur wordt met name bepaald door het moment waarop de jeugdige meerderjarig wordt (achttien jaar). In beginsel moet de maatregel dan worden beëindigd, zij het dat de wet onder bepaalde voorwaarden toelaat dat bepaalde maatregelen doorlopen tot de dag waarop betrokkene twintig jaar wordt.

Naast de bijkomende straf van T.B.R. kent de Wet Bescherming Maatschappij van 1 juli 1964 ook de mogelijkheid om een veroordeelde te interneren bij wijze van strafrechtelijke maatregel. Deze interneringsmaatregel kan bij een veroordeling wegens een misdaad of wanbedrijf worden opgelegd aan volwassenen die ten tijde van de berechting 'in staat van krankzinnigheid of in

---

³⁴ Voor de Vlaamse Gemeenschap is de uitdrukking 'Ter beschikking stelling van de Regering' sedert 1990 veranderd in: Terbeschikkingstelling van de Vlaamse Executieve. Voor Wallonië bevat de Jeugdbeschermingswet geen vergelijkbare bepaling.

een ernstige staat van geestesstoornis of van krankzinnigheid worden bevonden, die hen ongeschikt maakt tot het controleren van hun daden' (art. 21 Wet Bescherming Maatschappij). De maatregel wordt ten uitvoer gelegd in een gevangenis of psychiatrische instelling. Anders dan bij de T.B.R. als bijkomende straf is de duur van de internering als maatregel onbeperkt. De concrete duur wordt bepaald door de Commissie Bescherming Maatschappij, die ook verantwoordelijk is voor het toezicht op geïnterneerden die op proef zijn vrijgelaten en wier invrijheidstelling kan worden herroepen. In tegenstelling tot de T.B.R. wordt deze maatregel frequent toegepast. In 2001 werd deze maatregel aan 333 veroordeelden opgelegd.³⁵ Het totaal aantal veroordeelden dat in 2001 in het kader van een interneringsmaatregel werd begeleid bedroeg 2084.³⁶

3.2. *Factoren die minimumstraffen beïnvloeden*

Wie zijn beoordeling van het Belgische strafklimaat uitsluitend baseert op de wettelijke strafbedreigingen zoals deze zijn opgenomen in het Wetboek van Strafrecht en in bijzondere strafwetten, kan niet anders dan concluderen dat de Belgische strafrechtspleging sterk daadgericht is en vooral in het teken staat van de klassieke strafdoelen, die in 1867 het karakter van het Wetboek bepaalden: generale preventie, afschrikking en onschadelijkmaking. Deze vormden de basis voor de kwalificatie van veel strafbare feiten als misdaden met extreem zware straffen en voor de handhaving van de hoge minimumstraffen voor wanbedrijven. Weliswaar zijn de doodstraf en de dwangarbeid sedert 1996 uit de strafbedreigingen geschrapt en vervangen door levenslange of tijdelijke opsluiting, maar voor het overige gelden voor de meeste misdaden en wanbedrijven nog dezelfde hoge minimum-en maximumstraffen als in 1867.

Kijkt men daarentegen naar de praktijk van de sanctietoemeting dan valt er nauwelijks nog een relatie te leggen tussen de wettelijke strafbedreiging en de concrete straftoemeting. De wettelijk bedreigde minima en maxima fungeren nog maar in beperkte mate als referentiepunt voor de op te leggen straf. Het overgrote deel van de opgelegde straffen is aanzienlijk lager dan op basis van de wettelijke strafbedreiging zou worden verwacht. Dit is met name het gevolg van de ruime toepassing van strafverminderende

---

³⁵ Ministerie van Justitie, Statistisch steunpunt, Dienst Strafrechtelijk Beleid, Justitie in Cijfers 2003, Evolutie van de veroordelingen, opschortingen en interneringen.

³⁶ Zie: Federale Overheidsdienst Justitie, Vrijheid op proef in het kader van een internering, Brussel 2003, p. 1.

omstandigheden en doordat op grote schaal misdaden niet meer bij een assisenhof of wanbedrijven bij de correctionele rechtbank worden aangebracht maar via correctionalisering of contraventionalisering worden verwezen naar de correctionele respectievelijk de politierechtbank. Daarnaast zijn er in de loop der jaren allerlei sanctiemodaliteiten (probatie, uitstel, werkstraf) ingevoerd die eveneens het systeem van de minimumstraffen sterk hebben ondergraven. Ditzelfde geldt voor de modaliteiten, die betrekking hebben op de tenuitvoerlegging van de straf, zoals de voorwaardelijke en de voorlopige invrijheidsstelling en het instituut van de gratie, die kunnen leiden tot een aanzienlijke reductie van de opgelegde straf en als zodanig de betrekkelijke waarde van de wettelijke minima en maxima illustreren. Moeilijk verenigbaar met het systeem van minimumstraffen tenslotte zijn de diverse buitengerechtelijk afdoeningsmodaliteiten, die de laatste decennia jaren zijn ingevoerd om de strafrechtspleging te ontlasten, zoals het beleidssepot, de transactie en de bemiddeling in strafzaken.

Deze ontwikkelingen, die hieronder verder zullen worden besproken, hebben ook in België evenals in Frankrijk de vraag opgeworpen of het concept van de minimumstraffen nog wel langer gehandhaafd moet blijven of dat niet beter zou kunnen worden overgegaan tot een systeem van een voor alle misdrijven geldend algemeen minimum en bijzondere maxima, zoals in Nederland en Frankrijk thans het geval is. Ofschoon voorstellen in deze richting van de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek uit 1979³⁷ en van Legros in zijn Voorontwerp van strafwetboek van 1985 nog niet tot concrete wetsvoorstellen hebben geleid, ontwikkelt de straftoemingspraktijk zich steeds meer in een richting die onderstreept hoezeer factoren als individualisering van de straftoemeting, proces-economie, terugdringing van de vrijheidsstraf en resocialisatie van de delinquent het concept van de minimumstraffen feitelijk buiten spel hebben gezet.

3.2.1. Strafoerminderende omstandigheden

Van oudsher bevat het Strafwetboek twee gronden om bij de straftoemeting tot strafvermindering over te gaan: de verschoningsgronden (*causes d'excuse*) en de verzachtende omstandigheden (*circonstances d'atténuantes*). De verschoningsgronden, die reeds in de *Code Pénal* van 1810 voorkwamen,

---

³⁷ Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek, Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming, Uitgave Belgisch Staatsblad, juni 1979.

kunnen worden onderscheiden in strafuitsluitende en strafverminderende verschoningsgronden. Strafuitsluitende verschoningsgronden zijn onder meer diefstal tussen familieleden (art. 462 Sw) en de aangifte van drugdelicten, waarop een correctionele straf is gesteld (art. 6, lid 2 Drugswet). Voorbeelden van verschoningsgronden die kunnen leiden tot strafvermindering zijn de uitlokking of provocatie (art. 411 Sw) en de aangifte van drugdelicten waarop een criminele straf staat (art. 6, lid 3 drugwet). Doet een dergelijke verschoningsgrond zich voor dan is de rechter verplicht de bedreigde levenslange opsluiting of tijdelijke opsluiting van twintig tot dertig jaar te verlagen tot een gevangenisstraf van één tot vijf jaar en een geldboete van 100 tot 500 BEF (omgerekend 500 tot 2500 Euro). Andere criminele straffen moeten worden verlaagd tot een gevangenisstraf van zes maanden tot twee jaar en een geldboete van 50 tot 200 BEF (omgerekend 250 tot 1000 Euro). Heeft de verschoningsgrond betrekking op een wanbedrijf dan moet deze worden verlaagd tot een gevangenisstraf van acht dagen tot drie maanden en een geldboete van 26 tot 100 BEF (omgerekend 130 tot 500 Euro).

Hoewel deze strafverminderende verschoningsgronden veel overeenkomst vertonen met de strafverzachtende omstandigheden zijn er ook enkele belangrijke verschillen. Zo zijn de verschoningsgronden wettelijk bepaald en is de rechter verplicht ze - ook ambtshalve - in de straftoemeting te verdisconteren, in tegenstelling tot de verzachtende omstandigheden, die discretionair en facultatief zijn. Een ander punt van verschil is dat de verschoningsgronden geen algemene gelding hebben maar uitsluitend van toepassing zijn op die misdrijven waarvoor ze uitdrukkelijk zijn bepaald. Dat neemt niet weg dat als deze verschonende omstandigheid zich voordoet bij een misdrijf waarvoor ze niet expliciet als verschoningsgrond is opgenomen, het de rechter vrijstaat deze toch als strafverzachtende omstandigheid aan te merken.

Anders dan de verschoningsgronden zijn de strafverzachtende omstandigheden niet nader door de wetgever omschreven. Volgens vaste rechtspraak 'behoort het aannemen van verzachtende omstandigheden tot de soevereine beoordeling van de rechter over de grond van de zaak', die 'op onaantastbare wijze oordeelt of verzachtende omstandigheden in aanmerking kunnen worden genomen'.³⁸ Deze soevereine beoordeling impliceert dat de strafrechter zowel bevoegd is om verzachtende omstandigheden aan te nemen als om ze niet aan te nemen en zelfs niet verplicht is om op een daartoe strekkend

---

³⁸ Cass. 10 november 1952, Pas. 1953, I, 147; Arr. Cass. 1953, 134; Cass. 9 oktober 1973, Pas. 1974, I, 145; Arr. Cass. 1974, 158.

beroep te responderen.³⁹ De enige verplichting die de rechtspraak de rechter oplegt is dat hij bij het aannemen van een verzachtende omstandigheid geen veroordeling meer mag uitspreken tot het maximum van de bij de wet gestelde straf. ⁴⁰ Anderzijds is hij ook niet verplicht een straf beneden het wettelijk minimum uit te spreken. Voldoende is dat hij met zijn straf onder het maximum blijft.⁴¹

Deze vrijwel onbeperkte beslissingsvrijheid heeft ertoe geleid dat de minste of geringste omstandigheid door de rechter al als een strafverzachtende omstandigheid wordt aangemerkt om aan de wettelijk bepaalde, maar niet meer aan het rechtsgevoel beantwoordende strafmaat te ontkomen. Dit kunnen intrinsieke, aan het strafbare feit zelf verbonden factoren zijn, zoals geringe ernst en geringe schade, maar vooral ook extrinsieke, aan de persoon van de dader gerelateerde omstandigheden, zoals jeugdige leeftijd, houding ter zitting, spijtbetuiging, schadevergoedingsbereidheid, gering strafblad, provocatie door anderen (voorzover deze niet als wettelijke verschoningsgrond valt aan te merken), huiselijke omstandigheden, gezondheid, moeilijkheden op het werk.⁴² Voorzover de wetgever met name ten aanzien van de intrinsieke factoren bedoeld mocht hebben dat het effect daarvan beperkt zou moeten blijven binnen de grenzen van het bedreigde minimum en maximum worden zij in de praktijk evenals de extrinsieke factoren met name ook gehanteerd om een straf beneden het minimum op te leggen. Daarmee is de aanneming van verzachtende omstandigheden, met name bij misdaden, zozeer een automatisme geworden, dat deze in de woorden van Chr. van den Wyngaert 'inhoudelijk veel van hun oorspronkelijke betekenis verloren hebben'.⁴³

De huidige wettelijke regeling van de artikelen 79-85 Sw heeft aanzienlijke gevolgen voor zowel de straftoemeting als voor de kwalificatie van het misdrijf en daaraan verbonden rechtsgevolgen. Voor de straftoemeting betekent deze regeling dat de rechter aanzienlijk lagere straffen kan opleggen dan de wetgever bij de strafbedreiging voor ogen had. Dit geldt zowel voor de met criminele straffen bedreigde misdaden als voor de wanbedrijven en overtredingen.

---

³⁹ Cass. 12 april 1965, Pass. 1965, I, 867.

⁴⁰ Cass. 22 juni 1959, Pass. 1959, I, 1094; Arr. Cass. 1959, 882.

⁴¹ Cass. 20 februari 1956, Pass. 1956, I, 637; Arr. Cass. 1956, 499; cass. 17 oktober 1966, Pas. 1967, I, 227, Arr. Cass. 1967, 228.

⁴² Zie: Fr. Tulkens/M. van de Kerchove, *Introduction au Droit Pénal*, Bruxelles, Story-Scientia 1991, p. 332.

⁴³ Chr. Van den Wyngaert, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, o.c., p. 241.

Voor de met opsluiting of hechtenis bedreigde misdaden betekent de aanname van een strafverzachtende omstandigheid dat:

- de levenslange opsluiting wordt verlaagd naar tijdelijke opsluiting of hechtenis van minimaal vijf jaar of gevangenisstraf van minimaal drie jaar (of één jaar bij hechtenis). Bij een strafbedreiging met een tijdelijke opsluiting of hechtenis van twintig tot dertig jaar kan deze worden verlaagd tot een opsluiting of hechtenis van minimaal vijf jaar of een gevangenisstraf van minimaal drie jaar (of één jaar bij hechtenis). Een tijdelijke opsluiting of hechtenis van vijftien tot twintig jaar kan worden vervangen door opsluiting of hechtenis van minimaal vijf jaar of door een gevangenisstraf van minimaal één jaar. Vermeldt de strafbedreiging een opsluiting of hechtenis van tien tot vijftien jaar dan kan deze door toepassing van verzachtende omstandigheden worden verlaagd tot minimaal vijf jaar of worden vervangen door een gevangenisstraf van minimaal zes maanden. De lichtste strafbedreiging voor misdaden met een opsluiting of hechtenis van vijf tot tien jaar kan worden vervangen door een gevangenisstraf van minimaal één maand. (artt. 80-81 Sw);
- de op de misdaad gestelde geldboete kan worden verlaagd tot 26 BEF (omgerekend 130 Euro);
- de bijkomende straf van ontzetting van alle rechten kan worden gereduceerd tot minimaal vijf en maximaal tien jaar.

Betreft de strafverzachtende omstandigheid een wanbedrijf of overtreding dan heeft tot gevolgen dat:

- het minimum van de bedreigde gevangenisstraf kan worden verlaagd tot het algemene minimum van één dag, de werkstraf kan worden vermindert tot minimaal 20 uur en de geldboete tot minimaal 1 BEF (omgerekend 5 Euro).
- als op het wanbedrijf of overtreding meerdere hoofdstraffen zijn gesteld (gevangenisstraf en geldstraf) de rechter slechts een van deze hoeft op te leggen. Is het misdrijf uitsluitend bedreigd met een gevangenisstraf dan kan deze worden vervangen door een boete van minimaal 1 BEF (omgerekend 5 Euro) en maximaal 500 BEF (omgerekend 2500 Euro).
- de bijkomende straf van ontzetting van rechten kan worden gereduceerd tot een duur van minimaal één jaar en maximaal vijf jaar of - ook in geval deze verplicht is voorgeschreven - zelfs geheel achterwege blijven. (art. 85 Sw).

Onder de huidige regeling is geen enkele misdaad meer van de toepassing van een strafverzachtende omstandigheid uitgesloten. Dit betekent dus bijvoorbeeld dat waar de wet voor een misdaad een levenslange straf van opsluiting voorschrijft, zoals bij moord (art. 394 Sw) de assisenhoven deze bij aanname van verzachtende omstandigheden ook kunnen bestraffen met een correctionele gevangenisstraf van minimaal drie jaar. Op een misdaad als diefstal met geweld staat een straf van opsluiting van minimaal vijf en maximaal tien jaar (art. 468 Sw). Wordt echter een strafverzachtende omstandigheid aangenomen dan kan deze criminele straf worden vervangen door een correctionele gevangenisstraf van minimaal één maand of een boete van 1 BEF(omgerekend 5 Euro).

De regeling van de verzachtende omstandigheden geldt voor alle misdaden, ongeacht of zij voorkomen in het Strafwetboek of enige andere wet. Op grond van artikel 100 Sw is de regeling echter niet van toepassing voor de straffen die door speciale wetten zijn bepaald, indien deze speciale wetten niet uitdrukkelijk vermelden dat art. 85 Sw mag worden toegepast.⁴⁴ In de meeste bijzondere wetten is een verwijzing naar artikel 85 Sw opgenomen of is voorzien in een eigen regeling.

Behalve voor de straftoematingsbeslissing kunnen de strafverzachtende omstandigheden ook aanzienlijke materieelrechtelijke en procesrechtelijke consequenties hebben. De driedeling in strafbare feiten en het daarmee verbonden onderscheid in criminele, correctionele en politiestraffen is immers gebaseerd op het uitgangspunt dat aard van het strafbare feit wordt bepaald door de voor dat feit toepasselijke straf. Dit roept onvermijdelijk de vraag op welke straf daarvoor bepalend is: de wettelijk bedreigde straf of de in concreto opgelegde straf. Rechtspraak en doctrine hanteren als algemene regel dat het uiteindelijk de definitief door de rechter opgelegde straf is die de aard van het delict bepaalt. Als derhalve door het assisenhof vanwege verzachtende omstandigheden een te laste gelegde misdaad met een gevangenisstraf wordt bestraft dan wordt met terugwerkende kracht de misdaad niet als misdaad maar als wanbedrijf aangemerkt. Dit is van belang omdat aan de rubricering van een strafbaar feit als misdaad, wanbedrijf of overtreding verschillende materieelrechtelijke en formeelrechtelijke consequenties verbonden zijn, zoals bijv. met betrekking tot de recidivebepalingen, verjaringstermijnen, duur van de vervangende hechtenis bij geldboetes en meerdaadse samenloop. Het gevolg kan zijn dat alsdan de voor een wanbedrijf kortere

---

⁴⁴ Cas. 18 oktober 1971, Pas. 1972, I, 163, Arr. Cass. 1972, 176.

verjaringstermijn inmiddels is verstreken en het openbaar ministerie niet-ontvankelijk moet worden verklaard.

In de praktijk heeft het aspect van de strafverzachtende omstandigheden tot tal van complicaties en een uitvoerige, maar niet altijd consistente en doorzichtige jurisprudentie geleid, waarin op het algemene uitgangspunt weer de nodige uitzonderingen zijn geformuleerd.⁴⁵

3.2.2. *Correctionalisering en contraventionalisering*

Ofschoon de wetgever in 1867 de Wet op de verzachtende omstandigheden slechts beschouwde als een tijdelijke regeling, in afwachting van het beoogde nieuwe Wetboek van Strafvordering is deze wet nooit ingetrokken, maar is haar toepassingsgebied in de loop der jaren alleen maar uitgebreid, enerzijds doordat steeds minder misdaden van correctionalisering werden uitgesloten, anderzijds doordat de bevoegdheid om een misdaad of wanbedrijf te verwijzen naar de correctionele dan wel politierechtbank sedert 1994 niet langer beperkt is tot onderzoeksgerecht maar ook is toegekend aan de officier van justitie.

In beginsel komen alleen die misdaden voor correctionalisering in aanmerking waarop geen zwaardere straf staat dan twintig jaar opsluiting. Op deze regel zijn echter weer zoveel uitzonderingen gemaakt dat, aldus Van den Wyngaert 'de regel totaal is uitgehold waardoor nu de meeste misdaden vatbaar zijn voor correctionalisering, ook bijzonder ernstige misdaden'. Uitzonderd zijn nu nog slechts voornamelijk bepaalde gevallen van gijzeling (art. 347bis Sw), van zware diefstal (art. 472 Sw), van brandstichting (art. 512 en 518 Sw) en van zware aanslagen tegen roerende eigendommen (art. 539 Sw). Ook de misdaad van verkrachting van personen beneden de leeftijd van tien jaar kan niet worden gecorrectionaliseerd (art. 375 Wet Bestrijding Seksueel Misbruik Minderjarigen). Dit laat overigens onverlet dat het assisenhof in geval er sprake is van verzachtende omstandigheden deze misdaden toch met een correctionele straf kan bestraffen.

Voor wanbedrijven kent de wet geen beperkingen. Deze kunnen altijd in plaats van bij de correctionele rechtbank bij de politierechtbank worden aangebracht.

---

⁴⁵ Zie voor een uitvoerige beschouwing over deze gevolgen van de strafverzachtende omstandigheden en de omvangrijke jurisprudentie daarover: R. Verstraeten, B. Spriet, *De driedelige indeling van misdrijven als leidraad van het strafrecht: een verdachte eenvoud*, Liber Amicorum Marc Chatel, Antwerpen Kluwer 1991, p. 475 e.v.

Om een misdaad of wanbedrijf te kunnen correctionaliseren respectievelijk te contraventionaliseren is vereist dat de raadkamer of officier van justitie een strafverminderende omstandigheid aanneemt. Dit kan zowel een wettelijke strafverminderende verschoningsgrond als een strafverzachtende omstandigheid zijn. Vaste rechtspraak is dat de onderzoeksgerechten en de vonnisgerechten onafhankelijk ten opzichte van elkaar staan en dat derhalve de vonnisgerechten niet mogen nagaan of de door de raadkamer aangenomen verzachtende omstandigheden al dan niet gegrond zijn: 'Het vonnisgerecht mag zich derhalve niet onbevoegd verklaren na de correctionalisatie door de raadkamer omdat het van mening is dat de bedoelde verzachtende omstandigheden niet aanwezig waren'.⁴⁶ Is de verwijzing daarentegen afkomstig van de officier van justitie dan geldt deze regel niet.

De verwijzing naar een lager vonnisgerecht betekent dat ook de aard van de toepasselijke straf wordt gewijzigd. Zo worden bij naar een correctionele rechtbank verwezen misdaden de wettelijk bedreigde straffen vervangen door correctionele straffen en kunnen bij gecontraventionaliseerde wanbedrijven slechts politiestraffen en geen correctionele straffen worden opgelegd.

Aangezien de grond voor strafvermindering zowel gelegen kan zijn in een strafverminderende verschoningsgrond als in een verzachtende omstandigheid kan het voorkomen dat als beide gronden zich voordoen de straf tweemaal van aard verandert. Is bijvoorbeeld een misdaad wegens een strafverminderende verschoningsgrond gecorrectionaliseerd dan kan bij het tevens aannemen van een verzachtende omstandigheid de correctionele rechtbank in plaats van de voor de criminele straf in de plaats gekomen strafbedreiging met een correctionele straf vervolgens een politionele straf opleggen. Dit kan echter alleen als het gaat om verschillende strafverminderinggronden. Een criminele straf kan bijvoorbeeld niet worden omgezet in een politionele straf door tweemaal een strafverzachtende omstandigheid aan te nemen. Volgens vaste jurisprudentie mag artikel 85 Sw namelijk niet worden toegepast op een misdaad die wegens verzachtende omstandigheden al is gecorrectionaliseerd.⁴⁷

Vaste jurisprudentie tenslotte is ook dat wanneer wanbedrijf bij beschikking van de raadkamer is gecontraventionaliseerd de rechtbank in hoger beroep voor dat misdrijf geen correctionele straf kan opleggen⁴⁸

---

⁴⁶ Gerechtshof Gent, 13 november 1954, R.W. 1954-1955, 1465.

⁴⁷ Zie: Cass. 4 juni 1973, Arr.Cass. 1973, 960, Revue de Droit Pénal et de Criminologie, 1972-1973, p. 989.

⁴⁸ Cass. Nr. 4636 van 29 januari 1986, Cass. Nr. 4887 van 16 april 1986.

3.2.3. *Andere mogelijkheden tot vermijding van minimumstraffen*

3.2.3.1. *In de fase van de strafvervolgning*

Behalve via de weg van de correctionalisering en contraventionalisering staan het Openbaar Ministerie nog diverse andere middelen ter beschikking om de minimumstraffen te vermijden. Zo kan het Openbaar Ministerie op grond van het in artikel 28quater van het Wetboek van Strafvordering neergelegde opportunitiebeginsel besluiten niet tot vervolging van een strafbaar feit over te gaan, ongeacht of er sprake is van een misdaad, wanbedrijf of overtreding. Indien dit sepot wordt toegepast op grond van beleidsmatige overwegingen, kunnen daaraan ook nadere voorwaarden worden verbonden, de zogeheten Praetoriaanse Probatie. Welke voorwaarden daarbij kunnen worden opgelegd, is niet wettelijk geregeld. In de praktijk wordt doorgaans aansluiting gezocht bij de voorwaarden die kunnen worden opgelegd in het kader van een voorwaardelijke veroordeling. De wet bevat evenmin regels over de voorwaarden waaronder tot een al dan niet voorwaardelijk sepot kan worden overgegaan. Wel is er de laatste jaren sprake van een tendens om het Openbaar Ministerie ook wat betreft het seponeringsbeleid meer aan richtlijnen, uitgevaardigd door de minister van justitie en uitgewerkt door het college van procureurs-generaal te binden (art. 143ter Gerechtelijk wetboek).

In tegenstelling tot het niet wettelijk geregelde sepot zijn de twee andere buitengerechtelijke afdoeningsmogelijkheden van de minnelijke schikking en de bemiddeling in strafzaken wel aan strikte regels gebonden. Op grond daarvan zijn hun toepassingsmogelijkheden dan ook beperkter dan die van het sepot. Daar staat tegenover dat bij de minnelijke schikking en de bemiddeling in strafzaken het vervolgingsrecht van het Openbaar Ministerie komt te vervallen, terwijl bij het sepot het Openbaar Ministerie het recht behoudt om nadien alsnog tot vervolging over te gaan.

De minnelijke schikking of transactie is geregeld in artikel 216bis Wetboek van Strafvordering. Anders dan bij het sepot komen niet alle strafbare feiten voor deze schikking in aanmerking maar uitsluitend die welke strafbaar zijn met een geldboete en/of een gevangenisstraf van maximaal vijf jaar. Concreet betekent dit dat alle wanbedrijven en overtredingen in beginsel voor deze schikking met het Openbaar Ministerie in aanmerking komen.

Misdaden daarentegen kunnen niet worden getransigeerd. De transactie bestaat uit een geldbedrag van maximaal de maximumboete die op het feit is gesteld, al dan niet verhoogd met bepaalde onderzoekskosten. Het minimumbedrag van de transactie is vastgesteld op 10 BEF (omgerekend 50 Euro), hetgeen aanzienlijk lager is dan het minimum van de geldboete dat op veel wanbedrijven is gesteld. Naast betaling van dit transactiebedrag kan de dader worden verplicht afstand te doen van de in beslag genomen voorwerpen of voor inbeslagneming vatbare voorwerpen.

De derde mogelijkheid om een strafzaak buiten de rechter om af te doen is de in 1994 ingevoerde bemiddeling in strafzaken. Waar het bij de transactie gaat om strafbare feiten waarvoor het Openbaar Ministerie, indien het tot strafvervolging zou zijn overgegaan, geen andere straf zou vorderen dan een geldboete, al dan niet gecombineerd met verbeurdverklaring, is de bemiddeling in strafzaken bedoeld als buitengerechtelijke afdoeningsmodaliteit voor die strafbare feiten, waarvoor geen zwaardere straf dan twee jaar gevangenisstraf zou zijn gevorderd (art. 216ter Wetboek van Strafvordering). Dit criterium van maximaal twee jaar gevangenisstraf is ook het criterium dat wordt gehanteerd bij de verderop te bespreken opschorting van de veroordeling. Anders dan bij de minnelijke schikking wordt deze grens van maximaal twee jaar gevangenisstraf niet bepaald door de strafbedreiging in abstracto, maar door de concrete eis, die het Openbaar Ministerie voor ogen heeft ingeval er wel tot vervolging zou zijn overgegaan, dus met aanneming van eventuele strafverzachtende omstandigheden. Dit betekent dus dat wanneer de regeling van de bemiddeling wordt gecombineerd met die van de strafvermindering bij strafverzachtende omstandigheden van artikel 80 Sw de afdoening via deze bemiddeling niet alleen mogelijk is voor alle overtredingen en wanbedrijven maar ook voor die misdaden waarop een straf staat van maximaal twintig jaar opsluiting. Wordt de regeling van de bemiddeling in strafzaken toegepast in combinatie met de Wet op de Verzachtende Omstandigheden dan komen voor bemiddeling alle misdaden in aanmerking, die vatbaar zijn voor correctionalisering, ongeacht het wettelijk bedreigde minimum. Slechts de allerzwaarste misdaden zijn van deze buitengerechtelijk uitgesloten.

De bemiddeling in strafzaken komt er op neer dat het Openbaar Ministerie afziet van een strafvervolging wanneer de verdachte voldoet aan de voorwaarde die hem worden gesteld. Deze voorwaarden worden expliciet in de wet genoemd en betreffen de verplichting tot :

- volledige schadevergoeding of schadeherstel;

- het ondergaan van een medische behandeling of therapie gedurende maximaal zes maanden;
- het verrichten van maatschappelijke dienstverlening van maximaal 120 uur; of,
- het volgen gedurende eenzelfde aantal uren van een bepaalde vorming.

Hoewel de bemiddeling in strafzaken van de drie buitengerechtelijke afdoeningsmodaliteiten name vanwege het zeer ruime toepassingsgebied in de literatuur het meest onder kritiek staat⁴⁹, heeft deze zich in korte tijd tot een belangrijk instrument van criminele politiek ontwikkeld. In 2002 werden meer dan 6100 strafzaken via bemiddeling afgedaan.⁵⁰

3.2.3.2. *Bij de straftoemeting*

Is het ten laste gelegde feit bewezen en de dader schuldig verklaard, dan betekent dit nog niet dat de rechter verplicht is de op dat feit gestelde straf op te leggen of - indien wel een straf wordt opgelegd - dat deze ook daadwerkelijk ten uitvoer wordt gelegd. Onder bepaalde voorwaarden kan de rechter immers besluiten om:

- de uitspraak van de veroordeling op te schorten;
- wel een straf op te leggen, maar de tenuitvoerlegging daarvan uit te stellen; of,
- in plaats van de wettelijk bedreigde straf een taakstraf op te leggen.

Deze drie sanctiemodaliteiten hebben met elkaar gemeen dat zij primair zijn bedoeld als alternatief voor de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf. Door de mogelijkheid om deze modaliteiten te verbinden met op de veroordeelde afgestemde gedragsvoorwaarden kan de straftoemeting ook meer worden geïndividualiseerd.

De oudste van deze sanctiemodaliteiten is de in 1888 bij de Wet Lejeune ingevoerde mogelijkheid van het uitstel van de tenuitvoerlegging.⁵¹ Aanvankelijk was dit uitstel, dat vergelijkbaar is met de Nederlandse voorwaardelijke veroordeling, slechts mogelijk wanneer de veroordeelde nooit eerder wegens een misdaad of wanbedrijf was veroordeeld en de opgelegde vrijheidsstraf niet meer bedroeg dan zes maanden. In de loop der jaren zijn de toepassingscriteria steeds meer verruimd. Volgens de huidige Probatiewet geldt thans als voorwaarde voor het uitstel dat de veroordeelde niet eerder is

---

⁴⁹ Zie: Chr. Van den Wyngaert, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Maklu-Uitgevers, Antwerpen 1999, pp. 566-566 en daar aangehaalde literatuur.

⁵⁰ Zie: Justitie in cijfers 2003, www.just.fgov.be.

⁵¹ Wet van 31 mei 1888, B.S. 3 juni 1888.

veroordeeld tot een vrijheidsstraf van meer dan twaalf maanden⁵² en dat de opgelegde straf niet meer bedraagt dan vijf jaar (art. 8 §1 Probatiwewet)⁵³. Aangezien het hier gaat om de straf in concreto, betekent dit dat als in deze concrete straf ook strafverzachtende omstandigheden zijn verdisconteerd, vrijwel alle misdaden, inclusief de zwaarste levensdelicten voorwaardelijk kunnen worden opgelegd. Terecht merkt van den Wyngaert dan ook op dat hierdoor het principe dat uitstel en opschorting slechts kunnen worden toegestaan voor minder ernstige misdrijven op de helling is gezet.⁵⁴

Sedert de invoering van de Probatiwewet in 1964 kan het uitstel ook worden verleend voor een gedeelte van de opgelegde straf en kunnen aan het uitstel naast de algemene voorwaarde in de proeftijd geen nieuw strafbaar feit te plegen ook bijzondere voorwaarden worden opgelegd. Op een enkele uitzondering na worden deze voorwaarden niet uitdrukkelijk in de wet vermeld maar is de vaststelling daarvan aan de vrije beoordeling van de rechter overgelaten. Wel expliciet genoemd worden de verplichting tot het verrichten van dienstverlening of het volgen van een opleiding gedurende een periode van minimaal 20 en maximaal 240 uur.

Aan dit uitstel van tenuitvoerlegging wordt een proeftijd verbonden waarvan de duur, afhankelijk van de aard en de zwaarte van de opgelegde straf, minimaal één jaar en maximaal vijf jaar kan bedragen. Houdt de veroordeelde zich gedurende deze proeftijd niet aan de algemene of de opgelegde voorwaarden dan kan het uitstel worden herroepen en kan de voorwaardelijk opgelegde straf alsnog ten uitvoer worden gelegd. Deze herroeping vindt van rechtswege plaats als er sprake is van een nieuw misdrijf waarvoor een onvoorwaardelijke criminele straf of een principale gevangenisstraf van meer dan 6 maanden wordt uitgesproken. Deze herroeping is facultatief ingeval de bijzondere voorwaarden niet worden nagekomen of indien het gedurende de proeftijd gepleegde misdrijf wordt bestraft met een onvoorwaardelijke principale gevangenisstraf van tenminste één maand en maximaal zes maanden (art. 14 Probatiwewet)..

---

⁵² Deze voorwaarde geldt niet ingeval de vervolging betrekking heeft op bepaalde drugsdelicten, zoals het met het oog op eigen gebruik vervaardigen, verkrijgen, onder zich hebben of verkoop of verhandelen van drugs. Ook wanneer deze verdachten eerder tot een zwaardere straf zijn veroordeeld kunnen zij op grond van artikel 9 Drugwet voor uitstel in aanmerking komen.

⁵³ De strafdrempels voor rechtspersonen bedragen resp. 24.000 BEF (omgerekend 120.000 Euro) in plaats van 12 maanden en 120.000 BEF (omgerekend 600.000 Euro) in plaats van 5 jaar (art. 18bis Probatiwewet).

⁵⁴ Chr. Van den Wyngaert, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Maklu-Uitgevers, Antwerpen 1999, p. 412.

In de praktijk wordt deze modaliteit van uitstel van de tenuitvoerlegging zeer frequent toegepast. In 1999, het laatste jaar waarover gegevens zijn gepubliceerd, werden in totaal 22.317 correctionele gevangenisstraffen opgelegd. Bij 9.958 werd een volledig uitstel van de tenuitvoerlegging toegepast (45%) en bij 4.369 (20%) betrof het uitstel een gedeelte van de opgelegde straf. In 85% van deze 14.327 voorwaardelijk opgelegde vrijheidsstraffen was er sprake van een gewoon uitstel, dus zonder bijzondere voorwaarden. Bij 2.159 veroordelingen (15%) werden aan het uitstel bijzondere voorwaarden verbonden. Hoewel het merendeel van deze voorwaardelijke straffen betrekking had op gevangenisstraffen van acht dagen tot één jaar, werd ook een niet onaanzienlijk deel van de gevangenisstraffen van één tot vijf jaar geheel of gedeeltelijk voorwaardelijk opgelegd. Van de 2.866 gevangenisstraffen van één tot drie jaar was meer dan 62% geheel of gedeeltelijk voorwaardelijk, van de 392 gevangenisstraffen van drie tot vijf jaar bedroeg dit aandeel bijna 50%.⁵⁵

De rechterlijke sanctiemogelijkheden werden in 1964 nog verder uitgebreid door de invoering van de mogelijkheid tot opschorting van de uitspraak van de veroordeling. Anders dan bij het uitstel van de tenuitvoerlegging legt de rechter na de bewezenverklaring van het ten laste gelegde feit nog geen straf op, maar schort hij deze op onder vaststelling van een proeftijd die minimaal één en maximaal vijf jaar kan bedragen. Naast de algemene voorwaarde geen nieuw strafbaar feit te plegen kunnen aan deze opschorting dezelfde bijzondere voorwaarden worden verbonden als aan het uitstel van de tenuitvoerlegging.

Evenals bij het uitstel van de tenuitvoerlegging is de opschorting van de vonniswijzing aan bepaalde voorwaarden gebonden. Deze voorwaarden zijn dat de verdachte nog niet eerder tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf werd veroordeeld van meer dan twee maanden⁵⁶ en dat het misdrijf waarvoor de verdachte terecht staat naar verwachting niet zal worden bestraft met een vrijheidsstraf van meer dan vijf jaar (art. 3 Probatiewet).⁵⁷ Aangezien het ook hier gaat om de concreet te verwachten straf betekent dit dat,

---

⁵⁵ Zie: Ministerie van Justitie, Statistisch Steunpunt, Statistische gegevens inzake veroordelingen, opschortingen, interneringen Brussel 2002, tabel v/III.5 en v/III.10.

⁵⁶ Evenals bij het uitstel kunnen verdachten van bepaalde drugdelicten op grond van artikel 9 Drugwet ook voor opschorting in aanmerking komen wanneer zij eerder al tot een zwaardere straf zijn veroordeeld

⁵⁷ De strafdrempels voor rechtspersonen bedragen resp. 4.000 BEF (omgerekend 20.000 Euro) in plaats van 2 maanden en 120.000 BEF (omgerekend 600.000 Euro) in plaats van 5 jaar (art. 18bis Probatiewet).

wanneer er sprake is van strafverminderende omstandigheden, in beginsel geen misdrijf van deze opschorting van vonniswijzing is uitgesloten. Alleen misdaden, die ter berechting aan het assisenhof zijn voorgelegd, kunnen niet op deze manier worden afgedaan (art. 3 Probatiwet). Daar staat tegenover dat de opschorting ook kan worden toegepast door het onderzoeksgerecht (Raadkamer of Kamer van Inbeschuldigingstelling), wanneer dit van oordeel is "dat de openbaarheid van de debatten de declassering van de verdachte zou kunnen veroorzaken of zijn reclassering in gevaar zou kunnen brengen" (art. 3 Probatiwet).

Naast de genoemde voorwaarden van strafrechtelijk verleden en de hoogte van de te verwachten straf gelden voor de opschorting van de vonniswijzing nog als bijkomende voorwaarden dat het ten laste gelegde bewezen is verklaard en dat de verdachte met de opschorting instemt. Wordt de opschorting naderhand herroepen, dan vindt geen verder onderzoek naar de feiten meer plaats maar beperkt de rechter zich tot het uitspreken van de straf. Anders dan bij het uitstel kan de opschorting niet van rechtswege worden herroepen maar uitsluitend facultatief. Dat is mogelijk ingeval gedurende de proeftijd een nieuw misdrijf is gepleegd waarvoor een veroordeling is uitgesproken tot een criminele straf of een principale gevangenisstraf van tenminste 1 maand of wanneer de opgelegde bijzondere voorwaarden niet worden nagekomen (art. 13 Probatiwet).

Verstrikt de proeftijd zonder dat de opschorting wordt herroepen, dan is daarmee de zaak voor de veroordeelde afgedaan. Er volgt geen strafoplegging meer en de veroordeling wordt niet op het strafblad genoteerd. In dat opzicht is de opschorting dus veel gunstiger voor de betrokkene dan het uitstel.

In de praktijk wordt van deze mogelijkheid tot opschorting van de veroordeling steeds meer gebruik gemaakt. In 1994 werden aldus ruim 6.100 zaken afgedaan. In 2001 was dit aantal gestegen tot bijna 10.000.⁵⁸

De derde mogelijkheid voor de rechter om in de straftoemeting af te wijken van de voorgeschreven strafminima biedt de in 2002 als zelfstandige hoofdstraf ingevoerde werkstraf.⁵⁹ Daarmee kent deze sanctiesoort vier varianten: als probatievoorwaarde bij de bemiddeling in strafzaken, bij het uitstel van de tenuitvoerlegging en de opschorting van de vonniswijzing en als zelfstandige hoofdstraf (artt. 37ter e.v. Sw).

Als hoofdstraf is het toepassingsgebied van de werkstraf zeer ruim en aan minder beperkende voorwaarden gebonden dan als probatievoorwaarde. De

---

⁵⁸ Justitie in cijfers 2003, www.just.fgov.be.

⁵⁹ Wet van 17 april 2002, B.S. 7 mei 2002.

enige voorwaarde die de wet noemt is dat het strafbare feit van dien aard is dat ze kan worden bestraft met een politiestraf of correctionele straf. Dit betekent dus dat ongeacht de hoogte van de strafbedreiging in principe alle wanbedrijven en vrijwel alle gecorrectionaliseerde misdaden met een werkstraf kunnen worden bestraft, zelfs als deze met een levenslange vrijheidsstraf zijn bedreigd.⁶⁰ Uitgezonderd zijn slechts de misdaden met betrekking tot het nemen van gijzelaars (art. 347bis Sw), aanranding en verkrachting (artt. 375-377 Sw), de misdaden en wanbedrijven met betrekking tot bederf van de jeugd en prostitutie, althans als deze feiten zijn gepleegd op of met behulp van minderjarigen (artt. 379-386ter Sw) en bepaalde misdaden tegen het leven, waarop een levenslange vrijheidsstraf of een straf van 20-30 jaar staat (artt. 393-397 en 475 Sw). Deze strafbare feiten kunnen daarentegen wel in aanmerking komen voor bemiddeling, uitstel en opschorting, zodat langs die weg de werkstraf als probatievoorwaarde toch weer kan worden toegepast.

De duur van de werkstraf als hoofdstraf verschilt enigszins van die als probatievoorwaarde. Als zelfstandige hoofdstraf bedraagt zij tenminste 20 uur en ten hoogste 300 uur. Wanneer het aantal uren niet lager is dan 45 uur dan is er sprake van een politiestraf, is het aantal uren meer dan is de werkstraf een correctionele straf.

3.2.3.3. *In de fase van tenuitvoerlegging*

Ook bij het stelsel van minimumstraffen zegt de hoogte van de bedreigde straf nog niets over de feitelijke duur daarvan. Vaak bestaan er in de uitvoeringsfase talloze mogelijkheden voor de administratie om een zodanige reductie op de opgelegde straf toe te passen dat de feitelijke duur aanzienlijk lager kan liggen dan die welke met het minimum van de strafbedreiging wordt gesuggereerd. België is daarvan een sprekend voorbeeld. Naast de van oudsher bestaande mogelijkheid van de voorwaardelijke invrijheidstelling kunnen opgelegde straffen ook aanzienlijk worden bekort door de niet wettelijk geregelde, maar wel frequent toegepaste voorlopige invrijheidstelling, terwijl zich in de praktijk ook een beleid heeft ontwikkeld om korte gevangenisstraffen zelfs in het geheel niet ten uitvoer te leggen of de

---

⁶⁰ Dat dit geen theorie is moge blijken uit een beslissing van het Hof van Assisen te Brussel-Hoofdstad dat in 2003 een diefstal door middel van braak, inklimming of valse sleutels, waarop naar de wettelijke omschrijving een criminele vrijheidsstraf staat van 10 tot 15 jaar bestraft met een werkstraf van 200 uur. Zie: M. Rozie, *Ook het Hof van Assisen kan een werkstraf opleggen*, RABG 2003/6.

tenuitvoerlegging zodanig in te richten dat de veroordeelde slechts een gedeelte van de straf in de penitentiaire inrichting hoeft te ondergaan.

Van deze modaliteiten is de voorwaardelijke invrijheidstelling de oudste. Ingevoerd bij de Wet Lejeune van 1888 is het toepassingsgebied in de loop der jaren aanzienlijk verruimd. Thans bepaalt de Wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling dat veroordeelden tot een of meer vrijheidsbenemende straffen voorwaardelijk in vrijheid kunnen worden gesteld op de wijze en onder de voorwaarden die in deze wet worden bepaald.

Een van de voorwaarden is dat veroordeelde reeds een deel van de straf heeft ondergaan. De wet maakt daarbij onderscheid tussen first offenders, recidivisten en veroordeelden tot een levenslange vrijheidsstraf. First offenders kunnen voorwaardelijk in vrijheid worden gesteld na eenderde van de straf en tenminste drie maanden te hebben ondergaan. Voor veroordeelden die zich bevinden in staat van wettelijke herhaling is voorwaardelijke invrijheidstelling pas mogelijk nadat zij tweederde van de straf en tenminste zes maanden hebben uitgezeten. Levenslang veroordeelden komen pas voor v.i. in aanmerking na tien jaar te hebben ondergaan. Voor recidivisten is dit veertien jaar. (art. 2 Wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling).

De twee andere voorwaarden waaraan moet zijn voldaan om voor v.i. in aanmerking te komen zijn dat de veroordeelde een reclasseringsplan moet kunnen overleggen, waaruit zijn bereidheid en inspanning blijkt tot reïntegratie in de samenleving. Daarnaast mogen er geen contra-indicaties bestaan die een ernstig risico inhouden voor de maatschappij of die er redelijkerwijze aan in de weg staan dat de voorwaarden voor de sociale reïntegratie van de veroordeelde worden vervuld. Deze contra-indicaties kunnen betrekking hebben op de reclasseringsmogelijkheden, de persoonlijkheid van de veroordeelde, diens gedrag tijdens de detentie of diens houding jegens de slachtoffers of op het risico dat betrokkene nieuwe strafbare feiten zal begaan (art. 2, onder 3 Wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling).

De beslissing of een veroordeelde in aanmerking komt voor een voorwaardelijke invrijheidstelling wordt genomen door een in elk rechtsgebied van een Hof van Beroep ingestelde Commissie Voorwaardelijke Invrijheidstelling. Deze commissie beslist niet alleen over het al dan niet inwilligen van een verzoek tot voorwaardelijke invrijheidstelling maar stelt ook de voorwaarden en de proeftijd vast en is belast met de controle op de naleving van de voorwaarden. De duur van de proeftijd is gelijk aan het strafrestant, met

een minimum van twee jaar voor straffen korter dan vijf jaar. Voor tijdelijke criminele straffen of correctionele gevangenisstraffen van in totaal meer dan vijf jaar bedraagt de proeftijd minimaal vijf en maximaal tien jaar. Bij een voorwaardelijke invrijheidsstelling van een levenslange vrijheidsstraf bedraagt de proeftijd tien jaar. (art. 8 Wet van 5 maart 1998). De Commissie Voorwaardelijke Invrijheidsstelling is ook belast met het toezicht op de naleving van de aan de voorwaardelijke invrijheidsstelling verbonden algemene en bijzondere voorwaarden. Bij niet-naleving daarvan kan deze commissie de voorwaardelijke invrijheidsstelling herroepen, schorsen of herzien. (artt. 10-12 Wet van 5 maart 1998).

Onder de regeling die gold voor de herziening in 1998 werd de voorwaardelijke invrijheidsstelling maar beperkt toegepast. In 1997, het laatste jaar onder de oude regeling bedroeg het totaal aantal gedetineerden dat uit de gevangenis ontslagen werd 14.789. Daaronder bevonden zich slechts 892 (6%) gedetineerden die voorwaardelijk in vrijheid waren gesteld.⁶¹ In hoeverre de wijziging van de v.i.regeling in 1998 tot een ruimere toepassing van de v.i. heeft geleid is uit de beschikbare gegevens niet af te leiden. Wel kan worden geconstateerd dat de voorwaardelijke invrijheidsstelling nog vooral als een gunst wordt gezien waarvoor men slechts onder strikte condities in aanmerking kan komen.

Een tweede reden waarom de voorwaardelijke invrijheidsstelling maar spaarzaam wordt toegepast is dat zich in de praktijk een tweetal andere instrumenten hebben ontwikkeld om de druk op de gevangenis capaciteit te verlichten en die tot gevolg hebben dat veel veroordeelden nog voor de mogelijke v.i.datum in vrijheid worden gesteld of hun straf zelfs in het geel niet hoeven te ondergaan.

In dit verband moet allereerst worden genoemd de op grote schaal toegepaste praktijk om korte vrijheidsstraffen niet meer ten uitvoer te leggen. Deze praktijk is gebaseerd op het uitgangspunt dat het Openbaar Ministerie wel bevoegd maar niet verplicht is rechterlijke vonnissen ten uitvoer te leggen. Gezien de nijpende capaciteitstekorten en de twijfel over het nut van de korte gevangenisstraf is het vast beleid van het Openbaar Ministerie geworden om correctionele gevangenisstraffen waarvan het onvoorwaardelijk gedeelte niet meer dan vier maanden bedraagt niet meer te executeren maar om deze te laten verjaren of via een gratieverzoek te laten kwijtschelden of te laten omzetten in een geldboete of andere niet-

---

⁶¹ Zie: FOD Justitie, gevangenis (1997-2002), www.statbel.fgov.be en J.F.Nijboer (red), *Vervroegde invrijheidsstelling onder voorwaarden*, Ars Aequi Libri, Nijmegen 2002 p. 35.

vrijheidsbenemende straf. Uitgesloten van deze in niet-gepubliceerde circulaire neergelegde beleidsregels zijn veroordeelden die in de laatste vijf jaar reeds een effectieve straf van twee maanden (bij samenloop vier maanden) of meer hebben ondergaan, vreemdelingen zonder vaste verblijfplaats in België of personen die zijn veroordeeld voor bepaalde misdrijven zoals vervalsing en bedrog, openbare dronkenschap, familieverlating, onopzettelijke slagen en verwondingen, dood door schuld n.a.v. een verkeersongeval, dronkenschap aan het stuur en vluchtmisdrijf.

Bij straffen tussen de vier en zes maanden is de praktijk aldus dat het Openbaar Ministerie de uitvoering van de straf gedurende twee maanden opschort om de veroordeelde in staat te stellen een gratieverzoek in te dienen. Door dit gratieverzoek wordt de uitvoering van de gevangenisstraf geschorst totdat over het verzoek is beslist.

Over de toepassing van deze methode van niet-uitvoering van de opgelegde straf worden geen officiële gegevens gepubliceerd. Volgens van den Wyngaert zijn de toepassingsvoorwaarden en modaliteiten steeds voorlopig en kunnen altijd worden gewijzigd. Rechters zijn naar deze auteur meedeelt doorgaans slecht over dit beleid geïnformeerd, zodat ook moeilijk valt vast te stellen of de rechters zich bij de straftoemeting door deze richtlijnen laten beïnvloeden.⁶²

Ook indien een vrijheidsstraf wel ten uitvoer wordt gelegd heeft de veroordeelde grote kans dat de effectieve strafduur aanzienlijk lager uitvalt dan die welke het vonnis vermeldt, zelfs wanneer de v.i.-regeling zou worden toegepast. Dit komt omdat zich naast de formeel wettelijk geregelde voorwaardelijke invrijheidstelling een praktijk heeft ontwikkeld om gedetineerden die niet in aanmerking komen voor de toepassing van de regeling om korte straffen niet te executeren of die niet voldoen aan de wettelijke voorwaarden voor de toepassing van de voorwaardelijke invrijheidstelling toch vervroegd in vrijheid te stellen. Aldus wordt beoogd de aanhoudende overbevolking van de strafinrichtingen het hoofd te kunnen bieden. Deze voorlopige invrijheidstelling is niet bij wet geregeld, maar is gebaseerd op ministeriële circulaire. Op grond van deze circulaire kunnen thans veroordeelden tot een vrijheidsstraf van maximaal drie jaar vervroegd in vrijheid worden gesteld, na slechts een gedeelte van de straf te hebben ondergaan: voor straffen van maximaal vier maanden vindt de voorlopige invrijheidstelling plaats na een detentieperiode van vijftien dagen, voor straffen tussen vier en zeven maanden na

---

⁶² Chr. Van den Wyngaert, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Maklu-Uitgevers, Antwerpen 1999, pp. 430-431.

één maand detentie, voor straffen tussen zeven en acht maanden bedraagt de verplichte detentieperiode twee maanden en voor langere straffen tot drie jaar wordt als eis gesteld dat de veroordeelde eenderde van de straf moet hebben ondergaan. Het gevolg van deze voorlopige invrijheidstelling is dat de strafuitvoering wordt opgeschort totdat ze verjaart. Evenals bij de voorwaardelijke invrijheidstelling gelden als voorwaarden dat de veroordeelden geen tegenindicaties vertonen en voldoende vooruitzichten hebben op sociale reïntegratie. Daarentegen zijn de andere criteria voor wat betreft eerdere veroordelingen niet van toepassing en worden aan de voorlopig vrijgelatenen ook geen bijzondere voorwaarden opgelegd.⁶³ Deze regeling van de voorlopige invrijheidstelling is dus in alle opzichten gunstiger dan die van de voorwaardelijke invrijheidstelling. Vandaar dat ze in de praktijk ook veel vaker wordt toegepast dan de voorwaardelijke invrijheidstelling.⁶⁴ In de 2000, het laatste jaar waarover gegevens zijn gepubliceerd werd 80% van de veroordeelden (n=4046) via deze modaliteit in vrijheid gesteld. Het aantal voorwaardelijk in vrijheid gestelden bedroeg in dat jaar 739.⁶⁵

Bij de hiervoor besproken executiemodaliteiten ligt het accent op een vermijding of verkorting van de opgelegde straf. Daarnaast is er inmiddels ook een tweetal executiemodaliteiten ontwikkeld die beogen de detentie zelf te verlichten. De eerste daarvan is de beperkte hechtenis of halve vrijheid. Deze bestaat in varianten: als executiemodaliteit voor de laatste zes maanden van de vrijheidsstraf, voorafgaande aan de v.i.datum of voor het einde van de straf en als executiemodaliteit voor vrijheidsstraffen van maximaal zes maanden. In beide gevallen betekent deze halve vrijheid dat de veroordeelde gedurende de dag buiten de penitentiaire inrichting verblijft zodat hij zijn normale activiteiten (arbeid, scholing) kan voortzetten. Alleen de nachten en de weekenden worden in de penitentiaire inrichting doorgebracht. Wordt deze halve vrijheid toegepast bij korte vrijheidsstraffen tot zes maanden dan wordt de beslissing daartoe genomen door het Openbaar Ministerie, in het andere geval berust de beslissingsbevoegdheid bij de penitentiaire administratie.

---

⁶³ Belangrijk in dit verband zijn met name de Ministeriële Omzendbrief (MO) van 4 maart 1994 (MO 1623), zoals gewijzigd bij de Ministeriële Omzendbrieven van 2 juli 1994 (MO 1628), van 9 mei 1996 (MO 1659), van 20 december 1999 (MO 1706) en van 6 december 2000 (MO 1721).

⁶⁴ Aldus H. Tubex, *Criminografische basisinformatie*, Panopticon 2001, p. 206.

⁶⁵ Y. van den Berge, *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Bibliotheek Strafrecht Larquier, Brussel 2002, p. 207.

In 1998 is ook het elektronisch toezicht als executievariant in het penitentiaire stelsel ingevoerd. Ook deze executiemodaliteit berust op een in een ministeriële circulaire neergelegde regeling, die inhoudt dat veroordeelden tot een gevangenisstraf van maximaal één jaar of drie jaar ingeval van zelfmelders met hun toestemming hun straf kunnen ondergaan in de vorm van elektronisch toezicht.⁶⁶ Veroordeelden tot een langere straf dan drie jaar kunnen onder elektronisch toezicht worden gesteld gedurende de laatste zes maanden van hun straf of wanneer de penitentiaire inrichting in het kader van de aanvraag voor voorwaardelijke invrijheidstelling een positief advies heeft gegeven. Evenals bij de voorwaardelijke invrijheidstelling wordt elektronisch toezicht alleen toegestaan als er zich geen contra-indicaties voordoen, die door het opleggen van bijzondere voorwaarden kunnen worden ondervangen. Ofschoon de invoering van deze executiemodaliteit van recente datum is, wordt zij steeds vaker toegepast. In 2000 ging het nog slechts om 14 gevallen, in 2001 was dit gestegen tot 142.⁶⁷

---

⁶⁶ Ministeriële Omzendbrief nr. 1746 van 9 augustus 2002.

⁶⁷ Zie: FOD Justitie, Strafinrichtingen, gevangenen (1997-2002), www.statbel.fgov.be.

4. *Slotopmerking*

Indien de Belgische wetgever thans voor de keuze zou staan een nieuw sanctiestelsel te ontwerpen, dan lijkt het uiterst onwaarschijnlijk dat ze daarbij opnieuw zou opteren voor een stelsel van minimumstraffen. De ervaringen met aan de Franse Code Pénal ontleende systeem van minimumstraffen geven aan dat wetgever en rechtspraak tal van mogelijkheden hebben gezocht en gevonden om aan de knellende banden van dit stelsel te ontsnappen. Dit heeft geleid tot een uitermate ondoorzichtig en gecompliceerd sanctiestelsel, waarbij de behoefte aan individualisering van de straftoemeting, terugdringing van de overbelasting van het justitiële apparaat en beheersing van de gevangenis capaciteit zulke dominante factoren zijn geworden, dat de wettelijke strafbedreigingen en daarbij behorende minimumstraffen nauwelijks nog als referentiekader fungeren voor de in de fase van de vervolging, berechting en tenuitvoerlegging te nemen beslissingen. Het voorstel van het voorontwerp voor een nieuw Strafwetboek van Legros om het concept van de minimumstraffen en in samenhang daarmee ook het stelsel van verzachtende omstandigheden en het systeem van correctionalisering af te schaffen, is dan ook in het licht van de met de minimumstraffen opgedane ervaringen bepaald niet revolutionair maar eerder een erkenning van het feit dat dit concept van minimumstraffen niet alleen zijn praktische betekenis heeft verloren maar het sanctiestelsel, de vervolging en berechting ook nodeloos gecompliceerd heeft gemaakt.